

Ακούγοντας τις αντιλήψεις του Λένιν σ' ό,τι αφορούσε την «Εργατική Αντιπολίτευση», ο Σλιάπνικωφ φώναξε στο τέλος του 10ου Συνεδρίου του κόμματος: «Σε όλη μου τη ζωή και στα είκοσι χρόνια που βρίσκομαι μέσα στο κόμμα, ποτέ μου δεν είδα και ποτέ μου δεν άκουσα τίποτε πιο δημαγωγικό και πιο πρόστυχο». Αυτά τα λόγια του Σλιάπνικωφ μοιάζουν με τα λόγια του Τόμας Μύντσερ, ο οποίος είχε αποκαλέσει τον Λούθηρο «Doctor Lügner» (ο δόκτωρ ψεύτης), ύστερα από τα φυλλάδια που ο Λούθηρος είχε γράψει για να υπερασπίσει τους προτεστάντες πρίγκηπες εναντίον των προτεσταντών χωρικών..... Το κελλί ήταν σκοτεινό, είχε ήδη νυχτώσει. Τα Ουράλια και η στέππα είχαν βυθιστεί σ' έναν απαίσιο ύπνο. Κι' εγώ πονούσα κι' η καρδιά μου ήταν βαριά. Για έξη μήνες μου ήταν αδύνατο να ανοίξω το στόμα μου, να διαβάσω ή να γράψω οτιδήποτε. Τόσο ήμουν απορροφημένος και τόσο υπέφερα που χωριζόμουν για πάντα από την παράδοση του Λένιν.

Άντον Κλίγκα

* * *

Η CNT και γενικά ο αναρχικός τύπος πλημμύρισαν από άρθρα που ήταν λυρικοί παιάνες προς τους Μπολσεβίκους, που τους έβλεπαν σαν επαναστάτες ήρωες. Ελάχιστοι τόλμησαν να αναφερθούν στις εξουσιαστικές ρίζες των Μπολσεβίκων και να κρατήσουν απόσταση από το καινούργιο κομμουνιστικό κράτος... Αλλά, όπως τονίζει ο Γιοζέπ Τέρμες, «αυτοί ήταν μερικές σταγόνες νερού μέσα στη θάλασσα του αναρχικού και του αναρχο-συνδικαλιστικού ενθουσιασμού για την επανάσταση των σοβιέτ»...

Ο Πεστάνια θεωρούσε ότι η εγκαθίδρυση ενός αστυνομικού κράτους ήταν εντελώς απαράδεκτη: «Η τρομοκρατία είναι τόσο έντονη που κανείς δεν μπορεί να ζει άνετα και εν ασφαλεία. Μία καταγγελία, κάποιο επεισόδιο, κάποια ελάχιστη υποψία είναι αρκετά για να μπει κάποιος σε μεγάλες περιπέτειες».... Ο Γκαστόν Λεβάλ, από τη μεριά του, είδε ότι η «επιτυχία» του Λένιν δεν οφείλεται σε κάποιο ταλέντο του, αλλά στο ότι ήταν επιτήδειος στις πολιτικές μανούβρες και την υποκρισία. Στα γραπτά του, ανάλογα εάν αυτά γράφθηκαν πριν ή μετά την κατάκτηση της εξουσίας, ανάλογα εάν προορίζονταν για το κόμμα ή για δημοσίευση, ανάλογα με το αν απευθύνονταν σε ένα κοινό αγωνιστών του εξωτερικού ή σε συμπαθούντες, ο Λένιν παρέτασσε διαφορετικά και αντιφατικά επιχειρήματα. Κατά την άποψή του, τα πάντα ήταν έγκυρα, υπό τον όρο ότι τον οδηγούσαν στην εξουσία και συνέβαλαν στην εδραίωσή της. Ο Λεβάλ διέβλεψε ότι η «επιτυχία» του Λένιν οφειλόταν στον μακιαβελικό αμοραλισμό του.

Ιγνάθιο ντε Λιόρενς

ISBN 960-7575-22-9

ANTON KLIΓKA

Ο ΛΕΝΙΝ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΙΓΝΑΘΙΟ ΝΤΕ ΛΙΟΡΕΝΣ

Η CNT ΚΑΙ Η ΡΩΣΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΡΔΗΝ

Anton Ciliga

**Ο ΛΕΝΙΝ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ
ΕΠΙΛΑΝΑΣΤΑΣΗ**

Μετάφραση: Άγις Στίνας

Το κείμενο αυτό του Κλίγκα δημοσιεύτηκε σε ελληνική μετάφραση το 1958 και εκδόθηκε από την "Ομάδα Στίνα". Το εισαγωγικό κείμενο με τον τίτλο *Λίγα λόγια για τον συγγραφέα* είναι του Στίνα. Οι αριθμημένες σημειώσεις (1, 2, ...), που βρίσκονται στο τέλος του κειμένου, είναι του Γιάννη Καρύτσα. Οι σημειώσεις που βρίσκονται κάτω από το κείμενο είναι του Στίνα. Οι διάφοροι όροι και τα κύρια ονόματα έμειναν όπως ήταν στην πρώτη έκδοση του 1958.

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Με τον συγγραφέα του άρθρου που ακολουθεί, το ελληνικό αναγνωστικό κοινό πρώτη φορά έρχεται σε επικοινωνία. Γι' αυτό δίνουμε μερικά βιογραφικά στοιχεία παρμένα από τον πρόλογο της γαλλικής έκδοσης.

Ο Anton Ciliga, κροατικής καταγωγής, υπήρξε μέλος του πολιτικού γραφείου της κεντρικής επιτροπής του γιουγκοσλαβικού Κ.Κ., επιφορτισμένος από την Κομμουνιστική Διεθνή με την διεύθυνση του επαναστατικού αγώνα στην Κεντρική Ευρώπη. Με την ιδιότητά του αυτή εγκαταστάθηκε στη Βιέννη.

Το 1927 εκλήθη από την Κομμουνιστική Διεθνή στη Μόσχα και απετέλεσε μέλος της Διεύθυνσής της. Νωρίς όμως διέκρινε την ολέθρια τακτική της Διεθνούς και ετάχθη «εναντίον του ρεύματος», αναλαμβάνοντας επαναστατικών αγώνα μέσα στην ίδια τη Ρωσία.

Για τη δράση του αυτή –παρ' όλες τις υπηρεσίες που είχε προσφέρει στη Διεθνή– έγινε θύμα της αστυνομικής καταπίεσης και οδηγήθηκε στον κολασμένο κύκλο των πολιτικών αγωνιστών που αρνούνταν να σκύβουν μπροστά στη σταλινική αυταρχικότητα. Καταδικάστηκε από ειδικό συμβούλιο της Γκεπεού αναπολόγητος και φυλακίστηκε στο απομονωτήριο του Vierkpnie-Ourgalsk, που ήταν προορισμένο για εξέχοντες φυλακισμένους. Κατόπιν εξορίστηκε στη Σιβηρία για πολλά χρόνια.

Ξαναγυρίζοντας στην Ευρώπη λίγο πριν εκραγή ο πόλεμος, εξιστόρισε σε βιβλία και σε άρθρα του, τους αγώνες, τις ταλαντεύσεις και τις αμφιβολίες του.

Μέσα στη σιγή της φυλακής σκέφθηκε βαθιά πολύν καιρό πάνω στη ρωσική επαναστατική πείρα. Προσπάθησε να κα-

ταλάβει πως η εργατική τάξη που απετίναξε τις αλυσίδες του τσαρισμού το 1917, βρισκόταν αλυσοδομένη περισσότερο από κάθε άλλη φορά το 1927. Το συμπέρασμα στο οποίο κατάληξε ήταν ότι ο λενινισμός είχε μέσα του τα σπέρματα της αποσύνθεσης και ότι μια επιστροφή στις «πηγές του μπολσεβικισμού» δεν μπορούσε να αποτελέσει θεραπεία. Εκείνο που επιβάλλεται συνεπώς είναι η αποκοπή από τη «λενινική παράδοση» και η διαμόρφωση μίας νέας επαναστατικής φιλοσοφίας.

§ § §

1. Η εργατική αντιπολίτευση στην ΕΣΣΔ

Το 1930 οι ομάδες των κομμουνιστών της αριστεράς είχαν οδηγηθεί να κάνουν την κριτική ανάλυση όλης της πείρας της Ρωσικής Επανάστασης και όχι μόνον του μεταλενινικού της σταδίου, όπως έκανε η τροτσκιστική αντιπολίτευση. Ακόμη περισσότερο: όλες αυτές οι ομάδες που είχαν αναφανεί στα πρώτα χρόνια της επανάστασης, ανάμεσα στο 1919 και 1921, είχαν έρθει σε αντίθεση, περισσότερο ή λιγότερο ανοικτά, με την διεύθυνση του ίδιου του Λένιν. Ο ρόλος του Λένιν στην επανάσταση ήταν το αντικείμενο των πιο ζωηρών συζητήσεων την εποχή που ήμουν φυλακισμένος στο απομονωτήριο του Βιερκνιέ-Ουράλσκ.

Οι τροτσκιστές, τόσο στις συζητήσεις τους με τους άλλους όσο και στις εσωτερικές συγκεντρώσεις τους, υποστήριζαν την ακόλουθη θέση: «Ο Λένιν είχε πάντα δίκιο». Για να μην έρθει σε αντίθεση μ' αυτό το δόγμα ο Τρότσκι είχε από καιρό «αναγνωρίσει» την ορθότητα της θέσης του Λένιν σε όλα τα αμφισβητούμενα ζητήματα του παρελθόντος. Ο Τρότσκι είχε επιδοκιμάσει επίσης την πρόταση του Ζηνόβιεφ να τιτλοφορήσουν την αντιπολιτευτική τους ομάδα «μπολσεβίκοι-λενινιστές». Αργότερα ο Τρότσκι ενίσχυσε ακόμη περισσότερο το δόγμα: η ορθή θέση σ' ό,τι αφορά τη «διαρκή επανάσταση» (και απ' όλες τις τροτσκικές αντιλήψεις αυτή ασφαλώς είναι που έχει την μεγαλύτερη αξία) δεν ήταν η δική του, αλλά του Λένιν. Για να πούμε την αλήθεια, πρόσθετε ο Τρότσκι, ο Λένιν ήταν κι' αυτός επίσης στην πραγματικότητα οπαδός της διαρκούς επανάστασης και γι' αυτό οι διαφορές μας ήταν καθαρά τυπικές χωρίς μεγάλη σημασία. Αυτά οδήγησαν την τροτσκιστική αντιπολίτευση να καταλήξει σ' αυτή τη θέση: οι διαφωνίες ανάμεσα στον Λένιν και στον Τρότσκι δεν ήταν

ποτέ βαθιές. Ο Λένιν και ο Τρότσκυ ήταν πάντα σύμφωνοι στο βάθος σε όλα τα ζητήματα και οι διαφωνίες τους περι-ορίζονταν μόνον σε λεπτομερειακά σημεία. Η τροτσκιστική αντιπολίτευση συμφιλιώνει λοιπόν το παρελθόν του Λένιν και του Τρότσκυ. Έτσι αυτή, αρνούμενη να υιοθετήσει μια κριτική στάση απέναντι και του ενός και του άλλου, άλειφε με ένα γραφειοκρατικό βερνίκι τις πιο σοβαρές αντιθέσεις και των δύο και τις σκέπαζε. Στην παράδοση που σφυρηλατούσε ο Στάλιν, αυτή δεν αντέτασσε μια σοβαρή μελέτη των γεγονό-των, αλλά μια άλλη παράδοση.

Μερικοί μόνον τροτσκιστές, αυτοί της ομάδας «V. B.», (*) «τροτσκιστές 100%», αντίθετα από τους άλλους, διακήρυσ-σαν ότι, εάν οι διαφωνίες ανάμεσα στον Λένιν και τον Τρό-τσκυ ήταν συνήθως πολύ σοβαρές, εκείνος που πάντα είχε τη σωστή θέση ήταν ο Τρότσκυ. Όσοι απ' αυτούς χρησιμο-ποιούσαν τσιτάτα, αναφέρονταν πάντα στον Τρότσκυ και ποτέ, εκτός από σπάνιες εξαιρέσεις, στον Λένιν.

Η ομάδα του «Δημοκρατικού Συγκεντρωτισμού» βρισκό-ταν πάντα σε δύσκολη θέση, όταν ετίθετο το ζήτημα του Λέ-νιν. Αντίθετα από τους τροτσκιστές, η ομάδα αυτή είχε την προέλευσή της από την παλιά φρουρά του μπολσεβικισμού. Έτσι, τόσο στις γενικές αντιλήψεις τους, όσο και στον τρό-πο που εκφράζονταν, αυτοί ήταν «λενινιστές». Από την εμ-φάνισή της αντιπροσώπευε την αντιπολίτευση του τοπικού μηχανισμού, την «αντιπολίτευση της Αυτού Μεγαλειότητος», εναντίον του κέντρου. Εν ονόματι του «δημοκρατικού συ-γκεντρωτισμού», αντιτασσόταν στον γραφειοκρατικό συγκε-ντρωτισμό της Κεντρικής Επιτροπής του Λένιν.

Από δω πήρε και το όνομά της. Κρίνοντας ότι ο Λένιν απο-

μακρυνόταν από το ίδιο του το πρόγραμμα ή ότι δεν έβγαζε ορθά συμπεράσματα από τις αρχές του, η ομάδα αυτή συγκρο-τήθηκε στη βάση της υπεράσπισης του λενινισμού εναντίον του Λένιν. Χωρίς να το ομολογεί, αντέτασσε στο λενινισμό της παρακμής της επανάστασης, τον Λένιν της εποχής της ανόδου. Ασκούσε κριτική στην πρακτική πολιτική του Λένιν, στηριζόμενη στις λενινικές αρχές του «Κρέτους και Επανά-σταση». Αλλά όσο βαθύ κι' αν ήταν αυτό το έργο του 1917 του Λένιν, δεν μπορούσε να δίνει έτοιμες απαντήσεις στα νέα προβλήματα, που η πορεία της Επανάστασης είχε δημιουργή-σει. Έτσι η ομάδα αυτή ήταν καταδικασμένη για δέκα χρόνια (1919-1929) να παραπαίει, τότε συνθηκολογώντας μπροστά σ' ένα τελεσίγραφο του Λένιν, τότε υπερασπίζοντας τους τρο-τσκιστές στην πάλη τους εναντίον του Στάλιν. Ο «βασιλικό-τερος του βασιλέως» προσανατολισμός της την έκανε στείρα. Το πεντάχρονο σχέδιο την συνέτριψε εντελώς. Η πλειοψηφία της, όπως και η πλειοψηφία των τροτσκιστών συνθηκολόγη-σε. Αυτή δικαιολόγησε ως εξής τη συνθηκολόγησή της: από τη στιγμή που διαλύονται η ΝΕΠ¹ και οι αστικές τάξεις, φαί-νεται πως εμείς είχαμε άδικο και ο σοσιαλισμός οικοδομείται. Εάν οι συνθήκες ζωής των εργατών είναι άθλιες, αυτό γίνεται γιατί δεν μπορούμε να κάνουμε ομελέτα χωρίς να σπάσουμε αυγά, και γιατί πριν από την ολοκληρωτική οικοδόμηση του σοσιαλισμού πρέπει να περάσουμε από έναν τελευταίο δύσκο-λο σταθμό, το στάδιο της διάλυσης της τελευταίας αστικής τάξης: της μικρομπουρζουαζίας. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο Τι-μόθεος Σαπρόνωφ,² αρχηγός αυτής της ομάδος και ένας από τους μπολσεβίκους εργάτες τους πιο γνωστούς της Ρωσίας, δικαιολογούσε τη θέση των «συνθηκολόγων».

§ § §

(*) Από τα αρχικά της επιθεώρησής τους «Voïnstvouïouchy Bolchevik» («Μπολσεβίκος Αγωνιστής»).

2. Οι «Désistes» και το πεντάχρονο σχέδιο

Αν ήθελε κανείς να κρατηθεί στις λενινιστικές αρχές, η θέση των συνθηκολόγων δεν στερούνταν λογικής. Όλη η στρατηγική του Λένιν, ύστερα από τον Οκτώβρη στηριζόταν πάνω στη θέση, ότι εκείνος που απειλούσε το προλεταριάτο και τον σοσιαλισμό ήταν μόνον η μικρομπουρζουαζία και ο ιδιωτικός καπιταλισμός. Ο Λένιν κτυπούσε με σιδερένια γροθιά όλες τις αντιπολιτευτικές δυνάμεις, οι οποίες μιλούσαν για τον γραφειοκρατισμό και τον κρατικό καπιταλισμό σαν κινδύνους που απειλούσαν την εργατική τάξη. Σύμφωνα με το δρόμο που είχε χαράξει ο Λένιν, οι ντεσίστες (*) τις παραμονές του πεντάχρονου σχεδίου δεν μιλούσαν παρά για τη νίκη της «αντεπαναστατικής μικρομπουρζουαζίας» και τον μετασχηματισμό της ΕΣΣΔ σε ένα «μικροαστικό κράτος». Η λενινιστική αντίληψη δεν παραδεχόταν άλλη αντεπανάσταση. Και να που πάνω σ' αυτό έρχεται το πεντάχρονο σχέδιο, που επιτίθεται εναντίον της μικρομπουρζουαζίας και τη διαλύει. Έπρεπε να διαλέξουν: ή να μείνουν πιστοί στις λενινικές θέσεις και να αναγνωρίσουν ότι το πεντάχρονο σχέδιο πραγματοποιεί το σοσιαλισμό ή να ιδούνε την πραγματικότητα και να αναγνωρίσουν, μ' όλο που ο Λένιν δεν το είπε, το θρίαμβο της «τρίτης δύναμης»: της γραφειοκρατίας και του κρατικού καπιταλισμού. Οι ντεσίστες που δεν συνθηκολόγησαν, διάλεξαν αυτόν τον δεύτερο δρόμο. Αλλά αυτή η επανεκτίμηση των αξιών, που τους οδηγούσε στην άρνηση όλων των μετά τον Οκτώβρη αντιλήψεων του Λένιν, δεν έγινε παρά αργά και προοδευτικά. Και η μικρή ομάδα των «ντεσιστών» του απομονωτηρίου μας, που περιελάμβανε μια εικοσάδα προσώπων,

(*) Από τα αρχικά του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού: D.C.

χωρίστηκε μ' αυτή την αφορμή σε τρεις η τέσσερες φράξεις.

Άλλοι εξακολουθούσαν να σκέφτονται ότι ο Λένιν μετά τον Οκτώβρη παρ' όλο που έκανε μερικά μικρά λάθη, είχε μια σωστή θέση και ότι η γραμμή δεν άρχισε να παρεκκλίνει παρά με τον Στάλιν. Άλλοι υποστήριζαν ότι ήδη από τον καιρό του Λένιν, με την επιβολή της ΝΕΠ, η αστικοδημοκρατική διάρθρωση της επανάστασης υπερείχε της σοσιαλιστικής και ότι ο ίδιος ο Λένιν δεν ήξερε τι έκανε. Οι τρίτοι διακήρυσσαν ότι αντίθετα από όλες τις δηλώσεις, η σοσιαλιστική διάρθρωση της επανάστασης ήταν πάντα πιο ασθενής από την αστικοδημοκρατική. Η αναθεώρηση του λενινισμού γινόταν από τότε όχι μόνον σε ότι αφορά τον κρατικό καπιταλισμό, αλλά επίσης και τη δικτατορία του κόμματος. Από την αρχή, όταν ο Λένιν υπεστήριξε το 1920 τη θέση του μοναδικού κόμματος και της δικτατορίας του, οι ντεσίστες την είχαν επιδοκιμάσει και πάνω σ' αυτό τότε χώρισαν από την «Εργατική Αντιπολίτευση», η οποία αμέσως είχε ταχθεί εναντίον της. Η πείρα της δικτατορίας του κόμματος τούς οδήγησε να απορρίψουν τις αρχικές τους αντιλήψεις. Είχαν αρχίσει να καταλαβαίνουν τώρα ότι δεν ήταν δυνατόν να υπάρχει δημοκρατία στο εσωτερικό του κόμματος χωρίς εργατική δημοκρατία. Η πορεία της αναθεώρησης των πολιτικών ιδεών του Λένιν έγινε πιο γρήγορα απ' όσο των οικονομικών του ιδεών. Στην εξορία μπόρεσα να παρακολουθήσω, στη διάρκεια δύο χρόνων, όλες τις περιπέτειες αυτής της αναθεώρησης. Το τελικό αποτέλεσμα ήταν μια κριτική στάση, για να μην πω εχθρική, απέναντι της δράσης και των θεωριών του Λένιν μετά τον Οκτώβρη.

§ § §

3. Η «Εργατική Ομάδα»

Στην κριτική εναντίον του Λένιν κατά την επαναστατική περίοδο τον τόνο είχε δώσει η «Εργατική Αντιπολίτευση»³ ή πιο σωστά η αριστερή της πτέρυγα, η οποία το 1922 συγκροτήθηκε σε οργάνωση και πήρε το όνομα «Εργατική Ομάδα». Στην τρέχουσα ομιλία, τους οπαδούς αυτής της ομάδας τους έλεγαν «μιασνικωβικούς» από το όνομα του αρχηγού της Μιάσνικωφ, γνωστού μπολσεβίκου εργάτη.

Η «Εργατική Αντιπολίτευση» και η «Εργατική Ομάδα» ήταν, από την προέλευσή τους, ομάδες της παλιάς φρουράς του μπολσεβικισμού. Αλλά, αντίθετα από τους ντεσίστες, αυτές κριτικάρανε τη δράση του Λένιν από την αρχή, όχι στις λεπτομέρειες αλλά στο σύνολό της. Η «Εργατική Αντιπολίτευση» εξεγέρθηκε εναντίον της οικονομικής γραμμής του Λένιν. Η «Εργατική Ομάδα» πήγε ακόμη πιο μακριά και επετέθηκε εναντίον του πολιτικού καθεστώτος και του μοναδικού κόμματος, που είχε εγκαταστήσει ο Λένιν πριν από τη ΝΕΠ. Στο πρόσωπο του Σέργιου Τιγκούνωφ η «Εργατική Ομάδα» διέθετε στο απομονωτήριό μας έναν αντιπρόσωπο πολύ μορφωμένο, πολύ δραστήριο και πολύ αυστηρό. Απ' αυτόν δεν έλειπε τίποτε από κείνα που λένε δυνατά χαρακτηριστικά ενός Νετσάγιεφ(*).

Έχοντας θέσει στη βάση του προγράμματός της το σύνθημα του Μάρξ για την Α' Διεθνή «Η χειραφέτηση των εργατών θα είναι έργο αυτών των ίδιων των εργατών», η «Εργατική Ομάδα» αγωνίστηκε από την αρχή εναντίον των λενινικών αντιλήψεων της «δικτατορίας του κόμματος» και

(*) Νετσάγιεφ, οπαδός του Μπακούνιν, ο τύπος «μηδενιστή» στην τσαρική Ρωσία. Αυτός ενέπνευσε το περίφημο μυθιστόρημα του Ντοστογιέφσκυ «Οι Δαιμονισμένοι».

της γραφειοκρατικής οργάνωσης της παραγωγής, που τις είχε διατυπώσει ο Λένιν στην αρχική περίοδο της παρακμής της επανάστασης. Απέναντι της λενινικής γραμμής, αυτή αντέτασσε την οργάνωση της παραγωγής από αυτές τις ίδιες τις μάζες, αρχίζοντας από την κολλεκτίβα του εργοστασίου. Στην πολιτική η «Εργατική Ομάδα» απαιτούσε τον έλεγχο της εξουσίας και του κόμματος από τις εργατικές μάζες. Αυτές, που είναι οι πραγματικοί πολιτικοί κύριοι της χώρας, πρέπει να έχουν το δικαίωμα να ανακαλούν από την εξουσία κάθε κόμμα, συμπεριλαμβανομένου και του κομμουνιστικού, εάν κατά τη γνώμη τους αυτό το κόμμα δεν υπεράσπιζε τα συμφέροντά τους. Αντίθετα από τους ντεσίστες και την πλειοψηφία της «Εργατικής Αντιπολίτευσης», των οποίων οι διεκδικήσεις περιορίζονταν πρακτικώς στον οικονομικό τομέα και πήγαιναν σχεδόν να συμφωνήσουν με την άποψη του «μοναδικού κόμματος», η «Εργατική Ομάδα» έδωσε μεγαλύτερη ευρύτητα στην πάλη της για την εργατική δημοκρατία, διεκδικώντας την ελευθερία για τους εργάτες να εκλέγουν όποιο κόμμα θέλουν, ανάμεσα στα ανταγωνιζόμενα μέσα στους εργατικούς κύκλους πολιτικά κόμματα. Ο σοσιαλισμός δεν μπορεί να είναι παρά μόνον το έργο της ελεύθερης δημιουργίας των εργαζομένων. Ενώ εκείνο που θα οικοδομούσαν με τον καταναγκασμό, δίνοντάς του το όνομα σοσιαλισμός, δεν ήταν γι' αυτούς, από την αρχή, παρά ένας γραφειοκρατικός κρατικός καπιταλισμός.

Το 1923 όταν η «Εργατική Ομάδα» διηύθυνε τις πιο ισχυρές απεργίες, απευθύνθηκε μ' ένα μανιφέστο στο ρωσικό και το διεθνές προλεταριάτο και εξέθετε σ' αυτό τις απόψεις της καθαρά και χωρίς περιττές περιφράσεις. Σ' αυτό στιγματίζε την τάση που είχε δημιουργηθεί στον μπολσεβικισμό, να μη στηρίζεται πλέον στην εργατική τάξη, αλλά στη «λατρεία του αρχηγού». Το μανιφέστο αυτό είναι ένα από τα πιο αξιόλογα

ντοκουμέντα της Ρωσικής Επανάστασης. Έκανε την εμφάνισή του τη στιγμή της εσωτερικής διάρρηξης της Ρωσικής Επανάστασης, όπως και το «Μανιφέστο των Ίσων» που δημοσίευσε ο Μπαμπέφ τη στιγμή της εσωτερικής διάρρηξης της Γαλλικής Επανάστασης και που είχε την ίδια μ' αυτό σημασία.

§ § §

4. Ο ρόλος του Λένιν

Για ένα μεγάλο διάστημα, στο απομονωτήριο, δεν συμμετείχα στις συζητήσεις για το ρόλο του Λένιν. Ανήκα σ' αυτή τη νεά κομμουνιστική γενιά, η οποία είχε ανατραφεί με την ιδέα ότι ο Λένιν είχε πάντα δίκιο. Τα αποτελέσματα – η επαναστατική κατάληψη της εξουσίας και η διατήρησή της – ήταν υπέρ αυτής της άποψης. Λοιπόν, συνεπέραινα μαζί με τη γενιά μου, η τακτική του και τα μέσα του ήταν επίσης σωστά.

Όταν έφθασα στο απομονωτήριο, με αυτήν την έννοια επενέβηκα. Ταράχθηκα όμως πολύ από την κριτική του ντεσίστα εργάτη Προκοπένια κατά τη διάρκεια ενός από τους πρώτους μας περιπάτους.

– Τι είναι αυτό που σε κάνει να λές, Σιλίγκα, ότι ο Λένιν αγωνίστηκε εναντίον της γραφειοκρατίας; Στηρίζεσαι ίσως σε ένα από τα τελευταία άρθρα που έγραψε πριν πεθάνει, για τον έλεγχο των εργατών και χωρικών. Έκανε όμως έκκληση στις μάζες να οργανωθούν εναντίον της γραφειοκρατίας; Καθόλου. Επρότεινε μόνον τη δημιουργία ενός ειδικού οργανισμού με ένα καλοπληρωνόμενο προσωπικό. Αυτός θα ήταν ένας υπεργραφειοκρατικός οργανισμός ο οποίος έπρεπε να καταπολεμήσει τη γραφειοκρατία.

«Όχι, ξένε σύντροφε, εξακολούθησε ο Προκοπένια, ο Λένιν στο τέλος της ζωής του με πείσμα δυσπιστούσε στις εργατικές μάζες. Τοποθετούνταν με το μέρος του γραφειοκρατικού μηχανισμού, αλλά από το φόβο ότι αυτός θα έκανε υπερβολές, ήθελε να θεσπίσει τον έλεγχο του ενός μέρους του μηχανισμού πάνω στο άλλο». Αφού σώπασε για μια στιγμή, συνέχισε με αυτές τις λέξεις: «Προφανώς δεν ανέβηκε στα κεραμίδια να το φωνάξει αυτό, γιατί έτσι θάδινε προσωπικά επιχειρήματα στον Στάλιν. Αλλά γι' αυτό δεν είναι λιγότερο γεγονός».

5. Οργάνωση της παραγωγής. «Παμφασισμός»

Από την προσεκτική μελέτη των νέων αυτών ζητημάτων, ο μαρξιστικός Τίγκουνωφ συνέταξε ένα μικρό δοκίμιο, αφιερωμένο στην ιστορική διαφορά ανάμεσα στην γραφειοκρατική και τη σοσιαλιστική οργάνωση της παραγωγής. Η εργασία που είχε για βάση της την κριτική στα στρατιωτικά μέτρα που είχε πάρει ο Τρότσκι για να οργανώσει την οικονομία στην περίοδο του πολεμικού κομμουνισμού.⁴ Ο νέος ντεσίστας Ιάκωβος Κόσμαν έγραψε μια υπέροχη ιστορική μελέτη γι' αυτό που έμεινε γνωστό με το όνομα «συζήτηση για τα συνδικάτα» και που κατέληγε σε αυτό το συμπέρασμα: Ο τρόπος με τον οποίο ο Λένιν είχε οργανώσει τη βιομηχανία, την παρέδωσε εντελώς στα χέρια της γραφειοκρατίας. Κι' αυτό είχε για άμεση συνέπεια αντί να αναλάβει τα εργοστάσια το προλεταριάτο, να χαθεί η επανάσταση.

Ένας άλλος ντεσίστας, ο Μάσα Σαπίρο, έγραψε μια ανακευή πάνω στην από παράδοση άποψη των ντεσιστών: Οι διαφορές πάνω στα διάφορα συστήματα για την οργάνωση της παραγωγής δεν είχαν μία σημασία αρχής. Κατά τη γνώμη του Σαπίρο, η «Εργατική Αντιπολίτευση» δεν αντιπροσώπευε τα συμφέροντα του προλεταριάτου, αλλά της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας. Και αν οι διεκδικήσεις της για τη μεταβίβαση της διεύθυνσης των επιχειρήσεων στα συνδικάτα είχαν πραγματοποιηθεί, η μόνη διαφορά από σήμερα θα ήταν αντί η κομματική γραφειοκρατία να διευθύνει τα εργοστάσια, να τα διευθύνει η συνδικαλιστική γραφειοκρατία.

Για να μπορέσει το προλεταριάτο να καταπολεμήσει τη γραφειοκρατία, είχε ανάγκη από ελευθερία: ελευθερία οργάνωσης, ελευθερία του τύπου, ελευθερία συγκεντρώσεων. Αλλά αυτό οδηγούσε στη θέση της ελευθερίας να εκλέγουν

Αν δεν αισθανόμουν μεγάλο ενδιαφέρον για τη μελέτη των συζητήσεων και των φιλονεικιών του παρελθόντος, αυτό ήταν γιατί ήμουν εντελώς απορροφημένος με τα προβλήματα του παρόντος. Στο βαθμό που αυτά τα ιστορικά προβλήματα με ενδιέφεραν, μου φαινόταν ότι οι ομάδες αυτές υπερεκτιμούσαν τη σημασία των παλιών διαφορών τους με τον Λένιν. Το πεπρωμένο της Επανάστασης είχε κριθεί, κατά τη γνώμη μου, από τον συσχετισμό των ταξικών δυνάμεων και όχι από τις διατυπώσεις ή τις θέσεις που είχε υιοθετήσει αυτή ή εκείνη η εσωτερική τάση.

Όσο όμως αποπερατώνονταν το πεντάχρονο σχέδιο, το ζήτημα των οργανωτικών, πολιτικών και οικονομικών μορφών, ξαναγινόταν ζήτημα της ημέρας. Προβλήματα που πιστεύαμε ότι είχαν από καιρό λυθεί από την ιστορία, χωρίς να το περιμένομε ετίθεντο ξανά επί τάπητος με μια αυξημένη δύναμη. Η κατάργηση της μικρομπουρζουαζίας και του ιδιωτικού καπιταλισμού οδήγησε στη διαπίστωση ότι δεν υπήρχε πιά στον κοινωνικό στίβο άλλος από τη γραφειοκρατία και το προλεταριάτο. Γι' αυτό τώρα έπρεπε πάνω στο πεδίο των οργανωτικών μορφών, να αναζητήσουμε τη λύση προβλημάτων που στις αμοιβαίες τους σχέσεις συνοψίζονται σ' αυτό: «Τι είναι σοσιαλισμός και πώς θα φθάσουμε σ' αυτόν;» Τα τεχνικά ζητήματα της οργάνωσης βλέπομε να γίνονται κοινωνικά ζητήματα. Η πάλη των εργαζομένων μαζών εναντίον της γραφειοκρατικής τυραννίας δεν μπορεί λοιπόν να είναι παρά η πάλη εναντίον των οργανωτικών μορφών, που η γραφειοκρατία είχε δώσει στην οικονομία. Όμως αυτές τις μορφές δεν είναι ο Στάλιν που τις ανεκάλυψε. Του τις κληρονόμησε ο Λένιν. Η Ρωσική Επανάσταση παρά τους ανταγωνισμούς της και τους εσωτερικούς της αγώνες είναι ένα οργανικό σύνολο. Και ο Λένιν δεν μπορούσε να είναι ανεύθυνος.

§ § §

όποιο κόμμα θέλουν, θέση που είχε υποστηρίξει ο Μιάσνικωφ και που είχαν ήδη καταδικάσει ο Λένιν, ο Τρότσκι και οι ντεσίστες. Και ακόμη τώρα, το μεγαλύτερο μέρος των ντεσιστών και σχεδόν όλοι οι τροτσκιστές υποστήριζαν ότι «η ελευθερία του κόμματος» θα ήταν «το τέλος της επανάστασης». «Η ελευθερία να εκλέγουν το κόμμα τους είναι μενσεβικισμός» διεκήρυσσαν χωρίς δισταγμό οι τροτσκιστές. «Το προλεταριάτο είναι κοινωνικώς ομοιογενές και γι' αυτό τα συμφέροντά του δεν μπορεί να αντιπροσωπεύονται παρά από ένα μοναδικό κόμμα» έγραφε ο ντεσίστας Νταβίντωφ. «Και γιατί δεν μπόρεσε να συνδυασθεί η δημοκρατία στο εσωτερικό του κόμματος με τη δικτατορία έξω απ' αυτό;» ρωτούσε η ντεσίστρια Νιούρα Γιανκόφσκαγια. «Η κομμούνα του Παρισιού υπέκυψε γιατί εκεί υπήρχαν πολλά κόμματα. Αλλά εμείς είχαμε ένα. Πως τότε και η δική μας επανάσταση υπέκυψε;» ρωτούσε η Ντόρα Ζακ τον Νταβίντωφ. Ο νέος ντεσίστας Βολόντια Σμυρνώφ έφθασε μάλιστα να λέει: «Δεν υπήρξε ποτέ στη Ρωσία προλεταριακή επανάσταση, ούτε δικτατορία του προλεταριάτου. Υπήρξε απλώς μια "λαϊκή επανάσταση" στη βάση, και μια γραφειοκρατική δικτατορία στην κορυφή. Ο Λένιν δεν ήταν ποτέ ένας ιδεολόγος του προλεταριάτου. Από την αρχή ως το τέλος ήταν ένας ιδεολόγος της ιντελιγκέντσιας». Οι αντιλήψεις αυτές του Σμυρνώφ συνδέονταν με την γενική του ιδέα, ότι από διάφορους δρόμους ο κόσμος βαδίζει προς μια νέα κοινωνική μορφή: τον κρατικό καπιταλισμό, με τη γραφειοκρατία ως διευθύνουσα τάξη. Και έβαζε στο ίδιο επίπεδο τη Σοβιετική Ρωσία, την Κεμαλική Τουρκία, τη φασιστική Ιταλία, τη Γερμανία που βρισκόταν τότε στο δρόμο για τον χιτλερισμό, και την Αμερική των Χούβερ-Ρούσβελτ. «Ο κομμουνισμός είναι ένας φασισμός των άκρων και ο φασισμός ένας μετριοπαθής κομμουνισμός», έγραφε στο άρθρο του «Ο Παμφασισμός». Αυτή η αντίληψη άφηνε βέβαια στη σκιά τις

δυνάμεις και τις προοπτικές του σοσιαλισμού. Η πλειοψηφία της φράξιας των ντεσιστών, ο Νταβίντωφ, ο Σαπίρο κλπ. έκριναν ότι η αίρεση του νέου Σμυρνώφ είχε ξεπεράσει τα όρια κι' αυτός αποκλείσθη με μεγάλο θόρυβο από την ομάδα.

§ § §

6. «Η εποχή του Λένιν»

Καταλαβαίνοντας τη σημασία των παλαιών προβλημάτων για την κατανόηση των νέων και για την ακριβή εκτίμηση των καθηκόντων του μέλλοντος, βάλθηκα να τα μελετήσω σοβαρά. Οι αποχρώσεις που υπήρχαν στην ερμηνεία αυτών των προβλημάτων μέσα στους κύκλους της άκρας αριστεράς, όπου ζούσα, προδιέθεταν για μια κριτική εξέταση και αυτοκαθορισμό. Και μελετώντας τα, ύστερα από μια ζωντανή επαναστατική πείρα, μπορούσα να τα βλέπω με ένα πνεύμα προφανώς διαφορετικό απ' αυτό των συντρόφων, οι οποίοι λόγω των ίδιων αυτών προβλημάτων είχαν αποσχισθεί από το κόμμα πριν από δέκα χρόνια. Είχα πίσω μου 15 χρόνια της Επανάστασης και μπορούσα να κρίνω το παρελθόν με ένα πνεύμα περισσότερο ελεύθερο και σοβαρό.

Αλλά υποβάλλοντας σε μια κριτική ανάλυση την «εποχή του Λένιν» έμπαινα μέσα στα άγια των αγίων του κομμουνισμού και της ίδιας μου της ιδεολογίας. Υπέβαλα σε κριτική τον Λένιν, τον αρχηγό και τον προφήτη, τον στεφανωμένο με την αθάνατη δόξα της επανάστασης και ακόμη παραπάνω με την απατηλή παράδοση του μετεπαναστατικού μύθου. Και παρά το κριτικό πνεύμα του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ζούσα, εισέδυσα μέσα στο Ιερό πατώντας στις άκρες των δακτύλων μου, όσο ένιωθα τον εαυτό μου ένοχο, ακούγοντας την εσωτερική φωνή να μου λέει: «Για να καταλάβεις την πείρα και τα μαθήματα της Επανάστασης δεν πρέπει να υποχωρείς μπροστά σε τίποτε και πρέπει να είσαι τόσο αμείλικτος, όσο η ίδια η Επανάσταση, που κι' αυτή δεν υποχώρησε μπροστά σε τίποτε».

Και όσο περισσότερο προχωρούσα μέσα στο Ιερό, τόσο, μέρα με την ημέρα, βδομάδα με την βδομάδα, μήνα με το

μήνα, έθετα στον εαυτό μου αυτή τη θεμελιώδη ερώτηση: «Είσαι, λοιπόν, και συ Λένιν ένας τυχάρπαστος;» Δεν υπήρξες μεγάλος παρά μόνον για όσο διάστημα οι μάζες και η Επανάσταση σε έκαναν;

Και όταν οι δυνάμεις των μαζών υπεχώρησαν, το επαναστατικό σου πνεύμα υπεχώρησε ακόμη περισσότερο; Και έτσι, έγινε δυνατόν, για να διατηρήσεις την εξουσία, να προδώσεις κι' εσύ τα κοινωνικά συμφέροντα των μαζών; Και προτίμησες τη γραφειοκρατία, που θριάμβευε πάνω στις νικημένες μάζες; Και βοήθησες αυτή τη νέα γραφειοκρατία να τσακίσει το σβέρκο των σοβιετικών μαζών; Έγινε δυνατόν να συντρίψεις αυτές τις μάζες, όταν δεν ήθελαν να προσαρμοσθούν στη νέα κατάσταση; Τις δυσφήμισες και διεστρέβλωσες την έννοια των νομίμων διεκδικήσεών τους; Λένιν, Λένιν, τι να λογαριάσουμε περισσότερο: τις αρετές σου ή τα εγκλήματα σου;

Έχω υπ' όψη μου τα κίνητρα που σε ενέπνευσαν: Είναι προτιμότερο, σκέφτηκες, να τσακίσουν οι γραφειοκράτες το σβέρκο των μαζών, παρά να ξανάρθουν οι παλιοί εκμεταλλευτές: οι αστοί και οι γαιοκτήμονες. Είναι βέβαιο ότι οι γραφειοκράτες θεωρούν το ζήτημα αυτό πολύ σημαντικό, αλλά για τις μάζες που σκύβουν το κεφάλι αυτό είναι αδιάφορο...

Έχω υπ' όψη μου ακόμη Λένιν τα επιχειρήματα των συνηγόρων σου: υποκειμενικώς οι προθέσεις σου ήταν οι καλύτερες του κόσμου. Αλλά είσαι συ ο ίδιος, Λένιν, που μας έμαθες να κρίνουμε τους ανθρώπους όχι από τις υποκειμενικές τους προθέσεις, αλλά από την αντικειμενική σημασία αυτού που κάνουν, από το ποια κοινωνική ομάδα συμφέρει αυτό. Εξ άλλου στις ίδιες σου τις δικαιολογίες, πολύ συνετές, πρέπει να το πούμε, βρίσκω την απόδειξη ότι εσύ ο ίδιος υποκειμενικά παραδέχεσαι το καθεστώς που αντικειμενικά πραγματοποιούσες. Ακόμη χειρότερα: τη στιγμή που η δικτατορία της γραφειοκρατίας εξασθένιζε, συ συνειδητά (οι

αποδείξεις υπάρχουν) δυσφήμιζες τις εργατικές μάζες που αντιστέκονταν στη θριαμβεύουσα γραφειοκρατία. Αυτή η αντίσταση, όσο ασθενής κι' αν ήταν, όσο κι' αν συνετρίβη από τη γραφειοκρατία, παραμένει η υπέρτατη διαθήκη της Επανάστασης. Και μία νέα επανάσταση των κατωτέρων στρωμάτων, πραγματικά και κοινωνικά απελευθερωτική, στη Ρωσία ή σε οποιοδήποτε άλλο μέρος του κόσμου, δεν μπορεί να κυριαρχήσει παρά συμπληρώνοντας το πρόγραμμα της εξαφανισθείσης εργατικής αντιπολίτευσης. Με αυτή την επανάληψη, με αυτή τη συνέχεια της ανθρώπινης ιστορίας, οι προοδευτικές τάσεις της θα εξακολουθήσουν πραγματικά την πορεία τους.

* * *

Ο ήλιος δύει μακριά πέρα στα Ουράλια, ρίχνοντας στις ερημωμένες στέππες, στα βουνά και στη φυλακή τις τελευταίες αμυδρές ακτίνες που φωτίζουν το κελλί μου. Είναι τρίτος χρόνος που περνάω στη φυλακή. Και είναι σκληρά... Παρατηρώ άπληστα ανάμεσα από τα κάγκελα, τον ήλιο, τον αέρα, τη λευτεριά, τη λευτεριά. Είμαι μόνος στο κελλί μου. Ο γείτονάς μου είναι στο Νοσοκομείο. Η ψυχή μου είναι έρημη... Πενθώ τον Λένιν.

§ § §

7. Ο Λένιν και η «συνεργασία των τάξεων»

Τι πρέπει να κάνω; Μήπως κατάντησα τρελλός, βορά στη μανία των φυλακών;

Ας παρατηρήσουμε τα πράγματα από πιο κοντά.

Το 1917, ασφαλώς, οι μάζες και ο Λένιν προχωρούσαν όλο και πιο μακριά, όλο και πιο γρήγορα, όλο και πιο έντονα. Σαν μια θύελλα που σαρώνει τα πάντα στο πέρασμά της, ανέτρεπαν κάθε τι που ήταν παλιό, διεφθαρμένο, ψεύτικο στη Ρωσία και σ' όλο τον κόσμο. Ήταν πράγματι «οι μέρες που τράνταξαν τον κόσμο». Η Ρωσία έκανε παγκόσμια Ιστορία. Και επειδή ο Λένιν ήξερε να κάνει την καρδιά της ανθρωπότητας να χτυπάει τη στιγμή της μεγαλειώδους απελευθερωτικής της έκρηξης, επειδή αυτές τις μέρες που θριάμβευε η μεγαλειώδης τόλμη των λαϊκών μαζών μπόρεσε να είναι μαζί τους και να τις οδηγεί, γι' αυτό ο Λένιν πήρε για πάντα μια τιμητική θέση στην καρδιά των εργαζομένων και στο Πάνθεον της ιστορίας. Και αυτή η θέση θα του ανήκει για πάντα κι' αν ακόμη πρέπει να δώσει λόγο στις μάζες, όπως και ο Κρόμβελ, για τα εγκλήματα τα δικά του και των διαδόχων του μετά την κατάρρευση της Επανάστασης, κι' αν ακόμη κάποια μέρα το πτώμα του παραδοθεί μέσα στους δρόμους της Μόσχας στη μανία του πλήθους, όπως το πτώμα του Κρόμβελ κρεμάστηκε στην αγχώνη.

Αλλά από τη στιγμή που το παλιό οικοδόμημα κατέρρευσε και ο Λένιν κατέλαβε την εξουσία, μια τραγική διάσταση αρχίζει ανάμεσα σ' αυτόν και τις μάζες. Ανεπαίσθητη στην αρχή, μεγάλωσε, αναπτύχθηκε και τελικά έγινε θεμελιώδης.

Οι εργατικές μάζες προχωρούσαν ενστικτωδώς στην καθολική τους απελευθέρωση, προσπαθώντας να επιτύχουν ολοκληρωτικά τους σκοπούς τους. Και γι' αυτό οι μάζες κάνουν

την επανάσταση. Τα πάντα και αμέσως. Τώρα ή ποτέ. Και αυτό είναι που διακρίνει την εποχή των επαναστάσεων από την εποχή των μεταρρυθμίσεων. Σπάζοντας τα πλαίσια της παλιάς κοινωνίας για να οικοδομήσουν μια νέα, οι εργατικές μάζες της Ρωσίας προχωρούσαν πιο μακριά από ό,τι επιθυμούσε αρχικά ο Λένιν. Και η ορμή των μαζών ήταν τόσο ισχυρή και η κατάσταση τόσο τεταμένη, ώστε οι μάζες έσερναν πίσω τους τον Λένιν. Τέτοιες υπήρξαν οι σχέσεις ανάμεσα στον ηγέτη και τις μάζες τις υπέρτατες στιγμές της επανάστασης.

Τα ίδια τα γεγονότα το μαρτυρούν. Μετά την επανάσταση του Οκτώβρη ο Λένιν δεν ήθελε την απαλλοτρίωση των καπιταλιστών, αλλά μόνον τον «εργατικό έλεγχο»: έλεγχος των εργατικών οργανώσεων της βάσης πάνω στους καπιταλιστές, οι οποίοι θα εξακολουθούσαν να διευθύνουν τις επιχειρήσεις. Ένας λυσσώδης αγώνας των τάξεων εξασθένησε τη θέση του Λένιν για τη συνεργασία των τάξεων κάτω από τη δική του εξουσία. Οι καπιταλιστές απαντήσανε με σαμποτάζ και οι εργατικές κολλεκτίβες καταλάβανε το ένα ύστερα από το άλλο όλα τα εργοστάσια. Και τότε μόνον, αφού η απαλλοτρίωση των καπιταλιστών πραγματοποιήθηκε *de facto* από τις εργατικές μάζες, η Σοβιετική κυβέρνηση την αναγνώρισε *de jure*, δημοσιεύοντας το διάταγμα εθνικοποίησης της βιομηχανίας.

Ύστερα, το 1918, ο Λένιν στις σοσιαλιστικές διεκδικήσεις των εργατών απαντά αντιτάσσοντας το σύστημα του κρατικού καπιταλισμού («πάνω στο υπόδειγμα της Γερμανίας στην εποχή του πολέμου») με την πιο πλατιά συμμετοχή των παλιών καπιταλιστών στη νέα σοβιετική οικονομία. Ο Λένιν δεν είναι οπαδός της ολοκληρωτικής καταστροφής του παλιού οικονομικού καθεστώτος, αλλά ενός είδους ισορροπίας ανάμεσα στο παλιό και στο νέο, για τη συνύπαρξή τους. Ο Λένιν ο οποίος μόλις προ ολίγου είχε ταχθεί εναντίον της «συνεργασίας των τάξεων» γίνεται τώρα ο απολογητής της. Κύριος της

εξουσίας, έχει αρχίσει να επηρεάζεται από τις διάφορες δυνάμεις της κοινωνίας και όχι πια όπως άλλοτε μόνον από την εργατική τάξη. Έγινε ο απολογητής της στατικής της στιγμής και όχι πλέον του δυναμισμού της εποχής.

§ § §

8. Διάσταση Λένιν και προλεταριάτου

Ο εντεινόμενος εμφύλιος πόλεμος πάει να διορθώσει σ' αυτό το στάδιο τη φιλοσοφία της Επανάστασης. Η κατάρρευση της Γερμανικής και της Αυστριακής αυτοκρατορίας δίνει καινούργια τροφή στις μαρξιστικές τάσεις των λαϊκών μαζών και η θέση της άμεσης πραγματοποίησης του σοσιαλισμού παίρνει μια επίσημη καθιέρωση. Το έτος 1919 αρχίζει. Είναι η αποθέωση της Ρωσικής Επανάστασης, το «1793» της. Και ακόμη μια φορά η πρωτοβουλία ανήκει στις μάζες και όχι στον Λένιν.

Από την επαναστατική όμως αποθέωση ως τη χρεοκοπία δεν υπάρχει παρά ένα μόνον βήμα. Και σ' αυτή την ιστορική συγκυρία ο Λένιν έπαιξε τον πιο θλιβερό ρόλο. Εάν στην περίοδο της κοινωνικής ανόδου και της επαναστατικής έξαρσης οι μάζες κατόρθωσαν να τραβήξουν τον Λένιν πίσω τους, στην περίοδο της παρακμής και της πτώσης της επανάστασης αποκαλύπτεται ο ανταγωνισμός του Λένιν με τις εργατικές μάζες και η νίκη του πάνω σ' αυτές.

Ποιο ήταν τότε το αντικείμενο της μάχης; Αυτές οι ίδιες οι αρχές του σοσιαλισμού, το μέλλον της βιομηχανίας που αποσπάστηκε από την αστική τάξη. Αυτό είναι που προκάλεσε τη διάσταση Λένιν και προλεταριάτου. Σ' αυτό πρέπει να αναζητήσουμε το κλειδί που θα μας επιτρέψει να καταλάβουμε το διπλό του Λένιν στην Επανάσταση.

Οι εργάτες είχαν γίνει κύριοι των εργοστασίων και είχαν πραγματοποιήσει την αρχή της κολλεκτιβιστικής παραγωγής. Αλλά ο συντονισμός ανάμεσα στα διάφορα εργοστάσια εξηρτάτο από τον γραφειοκρατικό μηχανισμό. Κι' εδώ ακριβώς βρισκόταν ένα σύμπτωμα του κινδύνου που απειλούσε το προλεταριάτο. Η τύχη του σοσιαλισμού στη Ρωσία εξηρτάτο

από τη δυνατότητα που θα είχε το προλεταριάτο να εξασφαλίσει τη γενική διεύθυνση της παραγωγής. Για να πραγματοποιήσει μία σοσιαλιστική οργάνωση της κοινωνίας, για να αναδιοργανώσει με σοσιαλιστικό τρόπο την αγροτική οικονομία, το προλεταριάτο έπρεπε πρώτα απ' όλα να οργανώσει σοσιαλιστικά τη δική του την έπαλξη, τη βιομηχανία.

Ασφαλώς πρόκειται για μια πρωταρχική αλήθεια. Και όμως το ξεχνούν πάντα όταν εξετάζουν το μέλλον του σοσιαλισμού και της επανάστασης. Ο Λένιν τοποθετημένος στην κορυφή του γραφειοκρατικού μηχανισμού, έβλεπε το πρόβλημα με τα μάτια αυτού του μηχανισμού. Αυτό πολύ σωστά το παρέτήρησε ένας αντιπρόσωπος στο 10ο Συνέδριο του κομμουνιστικού κόμματος της Ρωσίας, ο Μιλιούνωφ, λέγοντας: «Η στάση του Λένιν είναι ψυχολογικά ευκολονόητη. Ο σύντροφος Λένιν είναι ο Πρόεδρος του Συμβουλίου των Επιτρόπων. Είναι προφανές, κάθε κίνηση που ενοχλεί την ηγεσία, από οπουδήποτε και αν προέρχεται, να θεωρείται σαν μια κίνηση μικροαστική και ιδιαιτέρως καταστρεπτική». Πράγματι, κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου, η κεντρική γραφειοκρατία δεν έπαψε να επεκτείνεται και να παίρνει στα χέρια της τα εργοστάσια. Η διεύθυνση των εργοστασίων, που διοριζόταν στην αρχή από τους εργάτες και τους υπαλλήλους, διορίζεται τώρα ολοένα και περισσότερο από το κέντρο. Ταυτοχρόνως η κολλεκτιβιστική διεύθυνση μετατρέποταν σιγά-σιγά στη διεύθυνση του ενός διορισμένου. Τα εργοστάσια άρχισαν να αποσπώνται από τα χέρια των εργατών. Κι' αυτό γινόταν με την πρωτοβουλία του Λένιν και παρά την πεισματώδη αντίσταση όλων των εργατικών ομάδων του κομμουνιστικού κόμματος, όλων των εργατικών ηγετών των μπολσεβίκων. Για την αντιπολίτευσή του ο Τόμσκυ είχε εξοριστεί τότε από το κόμμα στο Τουρκεστάν, όπως άλλοτε ο Σαπρόνωφ στην Ουκρανία για τον «δημοκρατικό συγκεντρωτισμό» του.

§ § §

9. Η ήττα του προλεταριάτου

Με το τέλος του εμφυλίου πολέμου, η πάλη ανάμεσα στη γραφειοκρατία και το προλεταριάτο για την κυριαρχία της βιομηχανίας επαναλήφθηκε με μεγάλη ένταση και μπήκε σε μια αποφασιστική φάση. Αυτή ακριβώς η πάλη τίναξε στον αέρα το σύστημα του πολεμικού κομμουνισμού. «Στη βιομηχανία μας υπάρχουν δύο εξουσίες, η εξουσία των εργατών και η εξουσία των γραφειοκρατών. Αυτό παραλύει την παραγωγή. Η μόνη διέξοδος είναι μια ριζική απόφαση: η ενιαία εξουσία, δηλαδή ή ο εργατικός σοσιαλισμός, ή ο κρατικός καπιταλισμός». Με αυτές τις λέξεις ο Σλιάπνικωφ, θεωρητικός της «Εργατικής Αντιπολίτευσης», τοποθετούσε τη διαμάχη σ' ένα άρθρο του δημοσιευμένο στην «Πράβδα» στην περίοδο της προετοιμασίας της «συζήτησης για τα συνδικάτα», πριν από το Συνέδριο του κόμματος.

Ποια ήταν τότε η στάση του Λένιν; Και αυτός επίσης ήταν υπέρ μιάς αποφασιστικής λύσεως χωρίς συμβιβασμούς, όπως και ο Σλιάπνικωφ, αλλά, αντίθετα απ' αυτόν, ήταν υπέρ της ενιαίας εξουσίας της γραφειοκρατίας. Και ο ίδιος ο Λένιν ομολογούσε ότι κάτω από το πρόσχημα της «συζήτησης για τα συνδικάτα» επρόκειτο για την απόσπαση της διεύθυνσης των εργοστασίων από τα χέρια της εργατικής τάξης. «Εάν εμπιστευθούμε τη διεύθυνση των εργοστασίων στα συνδικάτα, δηλαδή στα 9/10 των εξωκομματικών εργατών, τότε τι χρειάζεται το κόμμα;» Έτσι λοιπόν δεν υπήρχε για τον Λένιν παρά το 1/10 της εργατικής τάξης, στο πρόσωπο των μπολσεβίκων εργατών, που κι' αυτοί άλλωστε απαιτούσαν το ίδιο πράγμα με τους εξωκομματικούς. Σ' αυτό το αποφασιστικό πρόβλημα η ταξική γραμμή ήταν ολοκάθαρη: Από τη μια μεριά οι εργάτες (μέλη του κόμματος και εξωκομματικοί), από την άλλη

οι γραφειοκράτες (μέλη του κόμματος και εξωκομματικοί). Πίσω από τους εργάτες ο σοσιαλισμός, πίσω από τους άλλους ο τυπικός κρατικός καπιταλισμός.

Για ν' αντισταθμίσει την αρπαγή των εργοστασίων, ο Λένιν υποσχέθηκε στους εργάτες το δικαίωμα της απεργίας. Σάμπως οι εργάτες να έκαναν την Οκτωβριανή Επανάσταση για να αποκτήσουν το δικαίωμα της απεργίας!

Χαρακτηριστική είναι η στάση του Λένιν απέναντι των «φιλελευθέρων» του ίδιου του δικού του γραφειοκρατικού στρατοπέδου. Όταν, τοποθετημένες στη μέση του δρόμου ανάμεσα στην «Εργατική Αντιπολίτευση» και τον Λένιν, οι ομάδες του Τρότσκυ, του Μπουχάριν, του Σαπρόνωφ πρότειναν κάποιον περιορισμό στην αποκλειστική εξουσία της γραφειοκρατίας με τη συμμετοχή των εργατών στην οργάνωση της παραγωγής, με συμβουλευτική ψήφο, ο Λένιν αντιτάχθηκε με τον πιο κατηγορηματικό τρόπο και πήρε εναντίον τους τα πιο δραστικά οργανωτικά μέτρα (στο 10ο Συνέδριο του Κόμματος, το 1921)⁵ για τις «ταλαντεύσεις» που εξεδήλωναν. Ο Λένιν βέβαια δεν «ταλαντευόταν» καθόλου. Με την ιδιότητα του εκπροσώπου της κομματικής και της εξωκομματικής γραφειοκρατίας άρπαξε με μια άκαμπτη σταθερότητα τα εργοστάσια από τους εργάτες, τους άρπαξε την ουσιώδη τους κατάκτηση, το μόνο όπλο που θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν για να κάνουν ένα βήμα προς τη χειραφέτησή τους, προς το σοσιαλισμό. Ο ρώσος προλετάριος ξανάγινε μισθωτός χειρώνακτας στα εργοστάσια ενός άλλου. Από τον σοσιαλισμό δεν έμενε πλέον στη Ρωσία παρά μόνον η λέξη.

Και η Κροστάνδη; Θα ρωτήσουν περισσότεροι από έναν. Η τύχη της βιομηχανίας, δηλαδή η τύχη του σοσιαλισμού, είχε κριθεί πριν από την Κροστάνδη. Η καταστολή της Κροστάνδης ήταν η απάντηση στην απόπειρα ενοποίησης του προλεταριάτου με την αγροτιά εναντίον της γραφειοκρατίας. Ο

Λένιν και η γραφειοκρατία φοβήθηκαν πάρα πολύ. Μετά την καταστολή της εξέγερσης της Κροστάνδης⁶ έρχεται η ΝΕΠ και η πραγματοποίηση της συμμαχίας της γραφειοκρατίας με την αγροτιά εναντίον του προλεταριάτου. Μόνον όταν το πεντάχρονο σχέδιο έδωσε δύναμη στη γραφειοκρατία, αυτή στράφηκε εναντίον των προσωρινών της συμμάχων, των μεσαίων αγροτών και των κουλάκων.

Αφού η γραφειοκρατία εξαφάνισε τον σοσιαλισμό στο οικονομικό πεδίο, αφού εξαφάνισε την εξουσία των εργατών στα εργοστάσια είχε να εκπληρώσει ένα ακόμη καθήκον. Να εξαφάνισι την πολιτική εξουσία του προλεταριάτου και των εργατικών μαζών. Τα όργανα αυτής της εξουσίας ήταν οι μεγάλες μαζικές οργανώσεις, οι οποίες είχαν κάνει την εμφάνισή τους στην πορεία της επανάστασης: τα Σοβιέτ. Στην πολιτική οργάνωση των μαζών, τα Σοβιέτ, όπως και στην οργάνωση στην οποία η συμμετοχή των μαζών ήταν πιο ασθενής αλλά που αυτή η ίδια η οργάνωση ήταν πιο ισχυρή: το κόμμα, για να καταργήσει κάθε δυνατότητα για πάλι προς όφελος των μαζών, στο εσωτερικό του κόμματος, όπως και έξω απ' αυτό, το 10ο Συνέδριο με την πρωτοβουλία του Λένιν, πήρε τις ακόλουθες αποφάσεις: κατάργηση μέσα στη χώρα όλων των κομμάτων εκτός του κομμουνιστικού, κατάργηση μέσα στο κόμμα όλων των ομάδων που αντετίθεντο στη γραφειοκρατική κορυφή. Το κόμμα μεταμορφώνεται έτσι σ' ένα βοηθητικό όργανο του γραφειοκρατικού καισαρισμού όπως τα σοβιέτ και τα συνδικάτα μεταμορφώνονται σε βοηθητικές οργανώσεις του κόμματος. Η βοναπαρτιστική δικτατορία πάνω στο κόμμα, στην εργατική τάξη και στη χώρα παίρνει τη μορφή της.

Έμεινα με το στόμα ανοιχτό όταν ανεκάλυψα ότι οι ίδιοι οι αρχηγοί του κομμουνιστικού κόμματος είχαν πλήρη συνείδηση για ό,τι έκαναν. Στο έργο του «Η οικονομία της μεταβατικής περιόδου» ο Μπουχάριν διατύπωνε το 1920 (σελ.115 της

ρωσικής έκδοσης) τη θεωρία του «προλεταριακού» βοναπαρτισμού (το προσωπικό καθεστώς). Και ο Λένιν παρατηρούσε σχετικά μ' αυτό «Είναι αλήθεια... αλλά η λέξη δεν πρέπει να χρησιμοποιείται» (Άπαντα, τόμος XI, ρωσ. έκδοση 1930). Μπορούμε να το κάνουμε αλλά δεν πρέπει να το λέμε. Αυτός είναι όλος ο Λένιν της εποχής που εγκαταλείπει το προλεταριάτο για τη γραφειοκρατία. Ο Λένιν ήξερε επίσης να καμουφλάρει τον βοναπαρτιστικό χαρακτήρα της γραφειοκρατίας. «Δεν πρέπει να πραγματοποιήσουμε τη δικτατορία του προλεταριάτου από μια οργάνωση που να το περιλαμβάνει στο σύνολό του», έγραφε, «γιατί το προλεταριάτο είναι ακόμα πολύ διαιρεμένο, πολύ ταπεινωμένο, πολύ εύκολο για να εξαγοραστεί». Και γι' αυτό η δικτατορία του προλεταριάτου «δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί παρά από την πρωτοπορία η οποία συγκεντρώνει όλη την επαναστατική ενεργητικότητα της τάξης: το κόμμα». Η κατοπινή πείρα μάς απόδειξε όλη τη γραφειοκρατική πραγματικότητα αυτής της θεωρίας της δικτατορίας του κόμματος πάνω στην εργατική τάξη, της δικτατορίας μιάς εκλεκτής μειοψηφίας πάνω στην «καθυστερημένη πλειοψηφία» του προλεταριάτου. Ακόμη μια φορά η ιστορία επαλήθευσε την ορθότητα αυτών των στίχων από τον παλιό επαναστατικό ύμνο:

«Κανείς εμάς δεν θα γλιτώσει, θεοί, ηρώοι, βασιλείς
Τη λευτεριά θα μας τη δώσει το χέρι μας κι' άλλος κανείς»
όπως και την ορθότητα του βασικού συνθήματος του εργατικού κινήματος: «Η απελευθέρωση των εργαζομένων θα είναι έργο αυτών των ίδιων των εργαζομένων». Οι σύγχρονες επαναστάσεις οφείλουν να πραγματοποιήσουν ολοκληρωτικά το σοσιαλισμό, διαφορετικά θα μετατραπούν αναπόφευκτα σε αντισοσιαλιστικές και αντιπρολεταριακές αντεπαναστάσεις.

§ § §

10. Νίκη της γραφειοκρατίας, διάλυση της αντιπολίτευσης

Η διάλυση της πολιτικής εξουσίας του προλεταριάτου είχε όμως ανάγκη από μια «ιδεολογική βάση».

Έπρεπε να χρησιμοποιήσουν ένα τέχνασμα, γιατί δεν μπορούσαν να πουν τα πράγματα με τ' όνομά τους. Σε μια επανάσταση που έγινε εν ονόματι του σοσιαλισμού δεν ήταν εύκολο να πούνε: «Εμείς είμαστε τώρα οι νέοι κύριοι και οι νέοι εκμεταλλευτές». Είναι πολύ πιο εύκολο να τιτλοφορήσεις την αρπαγή των εργοστασίων από τους εργάτες «νίκη του σοσιαλιστικού τρόπου παραγωγής», την καταπίεση της γραφειοκρατίας πάνω στο προλεταριάτο «ενίσχυση της δικτατορίας του προλεταριάτου». Όπως οι φεουδάρχες ήταν «οι προστάτες των χωρικών», η αστική τάξη «η πρωτοπορία του λαού», οι γραφειοκράτες μπορούσαν θαυμάσια να είναι «η πρωτοπορία του προλεταριάτου». Οι εκμεταλλευτές πάντα θεωρούν τον εαυτό τους πρωτοπορία αυτών τους οποίους εκμεταλλεύονται.

Ο Λένιν δικαιολογούσε τη νέα του πολιτική θέση με την αδυναμία του προλεταριάτου. Διαβεβαίωνε ότι εμπιστευόμενοι την επανάσταση στα χέρια της γραφειοκρατίας, την διαφυλάσσουμε για λογαριασμό του προλεταριάτου. Τα πλεονεκτήματα του μέλλοντος δικαιολογούσαν τις παραχωρήσεις της στιγμής. Αυτά τα πλεονεκτήματα τα έχουμε σήμερα μπροστά μας και ξέρομε την κοινωνική τους αξία. Πρέπει να πούμε, προς τιμήν του ρωσικού προλεταριάτου, ότι παρά την αδυναμία του, αμέσως κατάλαβε τη μηχανή που του έστηναν. Κατάλαβε ότι ο Λένιν ενεργούσε σαν να τους έλεγε: «Σεις οι άλλοι, οι εργάτες, δεν είστε λογικοί. Θέλετε να πραγματοποιήσετε αμέσως τον σοσιαλισμό χωρίς να έχετε τη δύναμη να το κά-

νετε. Από τη στιγμή που δεν μπορείτε να είστε οι κύριοι της κοινωνίας πρέπει να είστε οι υπηρέτες: αυτός είναι ο νόμος της πάλης των τάξεων σε μια ταξική κοινωνία. Εάν υποταχθήτε στο μοιραίο, θα σας δώσωμε ό,τι είναι δυνατόν να σας δώσωμε».

Οι εργάτες είχαν τις δικές τους αντιλήψεις για την πάλη των τάξεων και ενεργούσαν σαν να έδιναν στον Λένιν αυτήν την απάντηση: «Όχι, εσείς δεν είστε λογικός σύντροφε Λένιν. Αν δεν είμαστε αρκετά ισχυροί για να γίνουμε οι κύριοι της κοινωνίας, πρέπει να περάσωμε στην αντιπολίτευση. Η τάξη μας δεν παραδίνεται αλλά πέφτει στη μάχη».

Η σιωπηρή αντίσταση του προλεταριάτου στις μηχανογραφίες της γραφειοκρατίας αποδεικνύει ότι το προλεταριάτο δεν ήταν τόσο αδύνατο, όσο εβεβαίωνε ο Λένιν. Και αν αυτός ήταν πραγματικά με το προλεταριάτο έπρεπε να υποστηρίξει την εργατική αντιπολίτευση που είχε εκδηλωθεί τότε σ' όλη τη χώρα. Αλλά σκεφτόταν και ενεργούσε με το γραφειοκρατικό πνεύμα, με το πνεύμα της δεσποτικής ΕΞΟΥΣΙΑΣ. Αυτή η εργατική δύναμη τού φαινόταν σαν μια απειλή και εφάρμοσε εναντίον του προλεταριάτου τα μαθήματα της πάλης των τάξεων: μια τάξη που δεν παραδίνεται πρέπει να συντριβεί από το νικητή. Ο Λένιν ήταν αυτός που κάτω από τα χειροκροτήματα της νέας γραφειοκρατίας όλης της χώρας διεκήρυξε με την έναρξη των εργασιών του 10ου Συνεδρίου: «Τώρα τελειώνωμε με την αντιπολίτευση. Δεν θα την ανεχτούμε ούτε για μια στιγμή πλέον». Πράγματι αυτό υπήρξε το τέλος της νόμιμης αντιπολίτευσης. Οι πόρτες των φυλακών και της εξορίας ανοίχτηκαν μπροστά της, περιμένοντας εκεί την εμφάνιση των εκτελεστικών αποσπασμάτων.

Παρά τις θεμελιώδεις αυτές μεταμορφώσεις, η επανάσταση εξακολουθεί να τιτλοφορείται όπως και στο παρελθόν «προλεταριακή» και «σοσιαλιστική». Ακόμη περισσότερο, ο ίδιος

ο Λένιν έδειξε μέχρι ποίου σημείου μπορεί να συνδυάζεται η συνηθισμένη φρασεολογία με την πραγματική καταπίεση του προλεταριάτου. Όταν οι εργάτες, τα πραγματικά θύματα των γραφειοκρατικών επιδιώξεων, άρχισαν να διαμαρτύρονται εναντίον της γραφειοκρατικής απάτης του δήθεν σοσιαλισμού και να απαιτούν την ικανοποίηση των πραγματικών συμφερόντων τους, ο Λένιν τους εκτόπιζε κατά μάζες και τους χαρακτήριζε «μικροαστούς», «αναρχικούς», «αντεπαναστάτες». Εγκατέστησε στη χώρα ένα καθεστώς γραφειοκρατικό και ολοκληρωτικό, που βάφτιζε «αντεπαναστατικό» κάθε τι που είχε πολιτικά και κοινωνικά προοδευτικό χαρακτήρα. Εγκαινίασε έτσι αυτή την εποχή των ψευδών, των πλαστογραφήσεων, των παραμορφώσεων μέσα στην οποία ασφυκτιά σήμερα όλη η Ρωσία, στην σταλινική παραλλαγή –συμπληρωμένη και δυναμωμένη– και η οποία έχει δηλητηριάσει όλη την κοινωνική ζωή του παγκόσμιου εργατικού και δημοκρατικού κινήματος.

§ § §

11. Η Επανάσταση ως το τέλος...

Ακούγοντας τις αντιλήψεις του Λένιν σ' ό,τι αφορούσε την «Εργατική Αντιπολίτευση» ο Σλιάπνικωφ φώναξε στο τέλος του 10ου Συνεδρίου του κόμματος: «Σε όλη μου τη ζωή και στα είκοσι χρόνια που βρίσκομαι μέσα στο κόμμα, ποτέ μου δεν είδα και ποτέ μου δεν άκουσα τίποτε πιο δημαγωγικό και πιο πρόστυχο». Αυτά τα λόγια του Σλιάπνικωφ μοιάζουν με τα λόγια του Τόμας Μύντσερ, ο οποίος είχε αποκαλέσει τον Λούθηρο «Ντόκτορ Lüchner» (ο δόκτωρ ψεύτης), ύστερα από τα φυλλάδια που ο Λούθηρος είχε γράψει για να υπερασπίσει τους προτεστάντες πρίγκηπες εναντίον των προτεσταντών χωρικών.

Ακριβώς το ίδιο ό,τι έκανες κι' εσύ, Λένιν, στο τέλος της ιστορικής σου σταδιοδρομίας.

Παρατηρούσα κατά πρόσωπο και με απέχθεια το πορτραίτο του Λένιν, που ήταν πάνω στο τραπέζι του κελλιού μου. Είχα απέναντί μου δύο Λένιν, όπως υπήρχαν δύο Κρόμβελ και δύο Λούθηροι έναν της ανόδου της Επανάστασης και έναν της παρακμής.

Και όλη αυτή η αποφασιστική εξέλιξη πέρασε σε δύο η τρία χρόνια μέσα στην ρωσική Επανάσταση, όπως και στις άλλες. Ένω εμείς, οι σύγχρονοι, όπως και εκείνοι των παλαιότερων επαναστάσεων, συζητάμε για 10, 20 η 30 χρόνια ακόμη για να γνωρίσουμε αν αυτή η αποφασιστική εξέλιξη έγινε ή δεν έγινε.

Ενώ η αποφασιστική αντιπολίτευσή σου Λένιν στον τελευταίο χρόνο της ζωής σου εναντίον του θηριώδους σταλινισμού, όσο φαγική κι' αν ήταν για σένα, δεν είχε πολιτικά άλλη σημασία από αυτήν ενός δισταγμού ανάμεσα στην φιλελεύθερη και στην υπεραριστερή ποικιλία της γραφειοκρα-

τίας.

Το πεπρωμένο του μπολσεβίκικου κόμματος, όπως του Λένιν και του Τρότσκι, αποδεικνύει για μια ακόμη φορά, ότι και τα κόμματα τα πιο προχωρημένα και οι αρχηγοί οι πιο μεγάλοι είναι περιορισμένοι στη διαμόρφωσή τους από τις περιστάσεις του χρόνου και του χώρου. Και γι' αυτό είναι αναπόφευκτο σε μια δεδομένη στιγμή να γίνονται συντηρητικοί και να μη μπορούν να καταλάβουν τις νέες απαιτήσεις της στιγμής.

Η παράδοση του Λένιν δεν μου φαίνεται πλέον παρά σαν ένα ψέμμα, προορισμένο να καλύπτει τα εγκλήματα της γραφειοκρατίας.

Για να καταστρέψουμε την τυραννία της γραφειοκρατίας, που εσύ ο ίδιος έχεις δημιουργήσει Λένιν, πρέπει επίσης να καταστρέψουμε την δική σου παράδοση ως του απρόσβλητου φιλόσοφου του προλεταριάτου. Την ώρα του υπέρτατου κινδύνου αντί να δώσεις το χέρι στο προλεταριάτο, εσύ το τσάκισες.

Εάν ο κόσμος έχει ανάγκη από αυτό το μάθημα εσύ του το έδωσες: Όταν οι μάζες δεν είναι ικανές να σώσουν την Επανάσταση, κανένας δεν μπορεί να το κάνει αντί γι' αυτές. Η πείρα σου Λένιν μας λέει, ότι το μόνο μέσο για να σωθεί η προλεταριακή επανάσταση είναι να γίνει ως το τέλος, ως τη στιγμή που οι εργατικές μάζες θα χειραφετηθούν εντελώς. Αν η επανάσταση δεν φθάσει ως το τέλος, μοιραία θα έλθει η μέρα που μια νέα προνομιάχος μειοψηφία θα επιβάλλει την τυραννία της πάνω στην πλειοψηφία των εργαζομένων. Οι σύγχρονες επαναστάσεις ή θα πραγματοποιήσουν ολοκληρωτικά το σοσιαλισμό ή μοιραία μια μέρα θα μετατραπούν σε αντιπρολεταριακές και αντισοσιαλιστικές. Θα γίνουν αντεπανάστασεις.

«Ούτε θεοί, ούτε εικόνες», μου έλεγε μια φωνή που μόνον εγώ μπορούσα να την ακούσω, αλλά που δεν ήταν γι' αυτό λιγότερο διαπεραστική, σταθερή, επιτακτική. Το πορτραίτο

του Λένιν που ήταν στο τραπέζι του κελλιού βρέθηκε στη γη σπασμένο σε χίλια κομμάτια.

* * *

Το κελλί ήταν σκοτεινό, είχε ήδη νυκτώσει. Τα Ουράλια και η στέππα είχαν βυθιστεί σ' έναν απαίσιο ύπνο. Κι' εγώ πονούσα κι' η καρδιά μου ήταν βαριά. Για έξη μήνες μου ήταν αδύνατο να ανοίξω το στόμα μου, να διαβάσω ή να γράψω οτιδήποτε. Τόσο ήμουν απορροφημένος και τόσο υπέφερα που χωριζόμουν για πάντα από την παράδοση του Λένιν.

§ § §

1. Το πρώτο πεντάχρονο σχέδιο του Στάλιν αρχίζει το 1929 και τερματίζει την περίοδο της ΝΕΠ (Νέα Οικονομική Πολιτική) που είχε υιοθετηθεί με πρωτοβουλία του Λένιν από το 10ο Συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος (8 έως 16 Μαρτίου του 1921). Η ΝΕΠ κατήργησε τους αυστηρούς κανονισμούς του προηγούμενου συστήματος του «Πολεμικού Κομμουνισμού», αντικατέστησε τις επιτάξεις των αγροτικών προϊόντων με το φόρο σε είδος και επέτρεψε στους αγρότες να διαθέτουν το πλεόνασμά τους μέσα στα όρια του τοπικού εμπορίου.

2. Στην Ομάδα του Δημοκρατικού Συγκεντρωτισμού ανάμεσα στις πιο γνωστές φυσιογνωμίες ήταν, πλην του Τιμοφεί Σαπρόνωφ, ο Βαλέριον Οσίνσκι και ο Βλαντιμίρ Σμυρνώφ. Η σύγκρουσή τους με τον Λένιν και τον Τρότσκι ξέσπασε στη συνεδρίαση της Κεντρικής Επιτροπής του Ρωσικού Κομμουνιστικού Κόμματος, όταν ο Τρότσκι υποστήριξε τη στρατιωτικοποίηση της εργασίας, και συνεχίστηκε στο 9ο Συνέδριο του Κόμματος (29 Μαρτίου έως 5 Απριλίου 1920).

3. Οι πιο γνωστές φυσιογνωμίες της Εργατικής Αντιπολίτευσης ήταν ο Σλιάπνικωφ, η Κολοντάι και ο Μεντβέντεφ. Η γραμμή της ομάδας άρχισε να διαμορφώνεται το 1919. Στο 9ο Συνέδριο του Ρωσικού Κομμουνιστικού Κόμματος (1920) ο Σλιάπνικωφ, μεταλλουργός εργάτης, ανέπτυξε τις θέσεις της Εργατικής Αντιπολίτευσης. Στο 10ο Συνέδριο του Ρωσικού Κομμουνιστικού Κόμματος (Μάρτιος 1921), η Εργατική Αντιπολίτευση υποστήριξε το κείμενό της με τον τίτλο *Θέσεις πάνω στο ζήτημα των συνδικάτων*, που είχε ήδη δημοσιευθεί στην «Πράβδα», στις 25 Ιανουαρίου του 1921. Στη βάση αυτού του κειμένου και επιχειρώντας μία περαιτέρω ανάλυσή του η Αλεξάνδρα Κολοντάι έγραψε, πάλι το 1921, το γνωστό της κείμενο με τον τίτλο *Η Εργατική Αντιπολίτευση*.

4. Το σύστημα του Πολεμικού Κομμουνισμού (κατασταλτικά μέτρα κατά των αγροτών, επιτάξεις της σοδειάς των σιτηρών.....) άρχισε να εφαρμόζεται τον Ιούνιο του 1918 και ίσχυσε μέχρι το Μάρτιο

του 1921, όταν άρχισε να εφαρμόζεται η ΝΕΠ. Η στρατιωτικοποίηση της εργασίας, κατά την περίοδο του Πολεμικού Κομμουνισμού άρχισε, με πρόταση του Τρότσκυ, από το Δεκέμβριο του 1919.

5. Στο 10ο συνέδριο του Ρωσικού Κομμουνιστικού Κόμματος, εκτός από την *Πλατφόρμα της Εργατικής Αντιπολίτευσης*, υπήρξαν και άλλες δύο Πλατφόρμες για το ρόλο των συνδικάτων: η μία ήταν του Τρότσκυ, του Μπουχάριν και άλλων και η άλλη, που υποστηρίχθηκε και από τον Λένιν, είναι γνωστή ως Πλατφόρμα των Δέκα (Λένιν, Ζηνόβιεφ, Τόμσκυ, Ρουντζούτακ, Καλίνιν, Κάμενεφ, Λοζόφσκυ, Πετρόφσκυ, Άρτεμ, Στάλιν).

6. Η εξέγερση της Κροστάνδης ξέσπασε στις 2 Μαρτίου 1921 και τελείωσε με την καταστολή της στις 17 Μαρτίου.

§ § §

Ιγνάθιο ντε Λιόρενς

Η CNT ΚΑΙ Η ΡΩΣΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Μετάφραση: Γιάννης Καρύτσας

Οι αριθμημένες σημειώσεις [(1), (2), ...] που βρίσκονται στο τέλος του κειμένου είναι του συγγραφέα. Οι αριθμημένες σημειώσεις [1, 2, ...] είναι του Γιάννη Καρύτσα. Η μετάφραση έγινε από την αγγλική γλώσσα (εκδόσεις *Kate Sharpley Library*).

ΤΟ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΓΕΓΟΝΟΣ

Το 1917, η CNT είχε μία δράση 7 χρόνων, που κατά το μεγαλύτερο μέρος της ήταν παράνομη. Το 1917 –που επρόκειτο να αποδειχθεί ένας χρόνος τομή μέσα στην ιστορία του 20ου αιώνα– επρόκειτο να αποδειχθεί το ίδιο και για την CNT. Τον Αύγουστο, 6 μήνες μετά τη ρωσική επανάσταση του Φεβρουαρίου και 3 μήνες πριν το πραξικόπημα των μπολσεβίκων, η CNT οργάνωσε ένα τεράστιο κύμα επαναστατικών, εξεγερτικών απεργιών, ευθυγραμμιζόμενη έτσι με τους αγώνες του εργατικού κινήματος άλλων χωρών (Ουγγαρία, Ιταλία, Γερμανία ...), που αποτέλεσαν ένα σημαντικό ξέσπασμα της επανάστασης στην Ευρώπη. Οι αποτυχίες του εργατικού κινήματος στην Ιταλία και τη Γερμανία επρόκειτο να ανοίξουν το δρόμο προς την επιτυχία του φασισμού και του εθνικοσοσιαλισμού: η εγκαθίδρυση της μπολσεβίκικης εξουσίας πάνω στα ερείπια της λαϊκής επανάστασης οδήγησε σε έναν κυβερνητικό κομμουνισμό. Ο ολοκληρωτισμός, σε αμφότερες τις μορφές του, ήταν έτοιμος να κυριαρχήσει σε όλη την Ευρώπη.

Στην Ισπανία, τα πράγματα πήραν μια διαφορετική τροπή, αλλά, εν τέλει, η έκβαση υπήρξε παρόμοια: η δικτατορία του Φράνκο. Παρά ταύτα, διάφοροι ιστορικοί έχουν συχνά αποδώσει στα ουσιώδη χαρακτηριστικά της CNT το λόγο για τον οποίο δεν μπόρεσε να πραγματοποιηθεί η σοσιαλιστική επανάσταση εκείνη την περίοδο. Μακράν του να συμεριζόμαστε αυτήν την άποψη, εμείς υποστηρίζουμε ότι η ελευθεριακότητα του ισπανικού εργατικού κινήματος δε στάθηκε επ' ουδενί εμπόδιο αλλά μάλλον πλεονέκτημα και ότι, εάν η CNT δεν μπόρεσε να συνδεθεί πιο πετυχημένα με το επαναστατικό ρεύμα στην Ευρώπη, αυτό οφειλόταν σε δευτερεύοντες λόγους. Η CNT γρήγορα έχασε την πρωτοβουλία μέσα σ' αυτήν

την κατάσταση, διότι –αν εξαιρέσουμε την Καταλωνία και σε μικρότερη έκταση τη Λεβάντε και την Ανδαλουσία– είχε ελάχιστες δυνάμεις στην υπόλοιπη χώρα: έτσι εξηγείται η απομόνωση των απεργιών του 1917 και του 1919 (απεργία στην επιχείρηση «Λα Καναδιένσε») που ξέσπασαν στη βιομηχανική Καταλωνία.

Πρέπει επίσης να λάβουμε υπ' όψιν μας έναν εξωτερικό παράγοντα κρίσιμης και δραματικής σημασίας: την καταστολή. Κάθε διαθέσιμο μέσο του Κράτους και της μπουρζουαζίας χρησιμοποιήθηκε σε μία προσπάθεια να αναχαιτιστεί η άνοδος του αναρχοσυνδικαλισμού: συμμορίες ένοπλων δολοφόνων εκμισθώθηκαν, κατασταλτικά παραστρατιωτικά σώματα (όπως οι «Σοματέν») δημιουργήθηκαν, συνταγματικά δικαιώματα ανεστάλησαν ή ποδοπατήθηκαν (με το νόμο περί αποδράσεως, τις μαζικές εκτοπίσεις, τις παράνομες συλλήψεις κ.λ.π.), η μπουρζουαζία δημιούργησε και επιδότησε ένα κίτρινο εργατικό συνδικάτο (το αποκαλούμενο «ελεύθερο συνδικάτο»), ο στρατός και η αστυνομία συνεργάστηκαν με τις ένοπλες συμμορίες και οι ίδιες οι δυνάμεις καταστολής ενεργούσαν έξω από το νόμο... Αντιμετωπίζοντας μία τέτοια κατάσταση, ό,τι επιτεύχθηκε ήταν πράγματι σημαντικό. Στην πραγματικότητα, το μακάβριο σφυροκόπημα της καταστολής χρησιμοποιήθηκε, προκειμένου να τελειώνουν μια και καλή με την επαναστατική δυναμική της CNT.

Παρόμοια σημασία πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι η CNT δεν ήταν δημιούργημα μιας πεφωτισμένης πρωτοπορίας ούτε ξεπήδησε πλήρως συγκροτημένη από το ιδρυτικό της Συνέδριο. Πλήθος παραγόντων συνέκλιναν προς τη δημιουργία αυτής της αναρχοσυνδικαλιστικής οργάνωσης: οι εργατικές παραδόσεις της Πρώτης Διεθνούς και η μετέπειτα εμπειρία των εργατικών σωματείων (η Σολιδαριδάδ Ομπρέρα¹ κ.λ.π.), η επανεπιβεβαίωση της αποκήρυξης της πολιτικής επέμ-

βασης και υποταγής (εμπειρίες με τους Λερρουιστές,² τους ρεπουμπλικάνους³ και τους σοσιαλιστές του κόμματος⁴), οι ίδιες οι παραδόσεις της ελευθεριακής σκέψης και το παράδειγμα του σύγχρονου γαλλικού επαναστατικού συνδικαλισμού (της CGT). Εκτός από τη συμβολή όλων αυτών των παραγόντων που οδήγησαν στη δημιουργία της CNT, ήταν τα σκληρά χτυπήματα της κοινωνικής πάλης και η οργανωτική συνύπαρξη που συνεχώς ανανέωναν τους απελευθερωτικούς στόχους της. Τιθέμενη εκτός νόμου το 1911, μέσα δηλαδή σε λίγους μήνες από την ίδρυσή της, τα συνδικάτα της CNT δε λειτουργούσαν ελεύθερα μέχρι το 1916. Τα προβλήματα που αντιμετώπιζε, συνεπώς, στο να ακολουθήσει το ευρωπαϊκό ρεύμα προς την επανάσταση μπορούν εύκολα να γίνουν αντιληπτά. Ωστόσο, κατάφερε να ασχοληθεί με αυτή την προοπτική, και μολονότι στο πρώτο εθνικό συνέδριό της, που έγινε στη Μαδρίτη το 1919 στο Θέατρο *Λα Κομέδια*, συζητήθηκε η σύνδεσή της με την Τρίτη Διεθνή, στο ίδιο αυτό συνέδριο, όπως θα δούμε, αναγνωρίστηκε η ανάγκη για επέκταση και για δημιουργία δεσμών με τις ομόφρονες διεθνείς επαναστατικές οργανώσεις.

§ § §

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ CNT ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΛΑ ΚΟΜΕΔΙΑ (1919)

Το πρώτο συνέδριο της CNT πρόσφερε μία πλατφόρμα για μία ενδιαφέρουσα συζήτηση και για μία αποκόμιση εμπειριών. Η ανάλυση των επαναστατικών γεγονότων στη Ρωσία, με την οποία ασχολούμαστε εν προκειμένω, πρέπει να τοποθετηθεί μέσα στο συνολικό πλαίσιο της αναζήτησης για διεθνείς επαφές και ανοίγματα, κάτι που συχνά παραβλέπεται, λόγω του ότι το κύριο θέμα της συζήτησης ήταν η σύνδεση με την Τρίτη Διεθνή.

Τα νέα για την κατάργηση του Τσαρισμού και για τις πρώτες επιτυχίες της λαϊκής επανάστασης του Φεβρουαρίου έγιναν δεκτά με ενθουσιασμό στους ελευθεριακούς εργατικούς κύκλους. Το μπολσεβίκικο πραξικόπημα, που ακολούθησε τον Οκτώβρη και παρουσιάστηκε σα μία σοσιαλιστική επανάσταση, έγινε επίσης δεκτό με εγκαρδιότητα. Αργότερα, άρχισε να γίνεται σαφές ότι οι Μπολσεβίκοι υιοθετούν δικτατορικές μεθόδους προκειμένου να θέσουν τέλος στη λαϊκή συμμετοχή, να παρεμποδίσουν τη λειτουργία των Σοβιέτ, να υποτάξουν τα συνδικάτα και τους συνεταιρισμούς στην κυβερνητική πολιτική και, εν τέλει, να θέσουν εκτός νόμου κάθε πολιτική και συνδικαλιστική ομάδα, και μάλιστα να απαγορεύσουν το δικαίωμα των τάσεων ακόμη και μέσα στο κόμμα τους. Αλλά, όλα αυτά τα μέτρα, τα οποία οδήγησαν ταχέως το μπολσεβίκικο καθεστώς προς ένα ολοκληρωτικό κράτος από το 1918, ούτε ήταν γνωστά ούτε εκτιμήθηκαν δεόντως για κάποιο χρονικό διάστημα.

Οι Ελευθεριακοί ήταν μεταξύ των πρώτων που άσκησαν κριτική στον επαναστατικό δεσποτισμό των Κομμουνιστών, αλλά οι κριτικές απόψεις και οι μαρτυρίες άρχισαν να γίνονται

γνωστές στην Ισπανία μετά το 1920 όταν η Έμμα Γκόλντμαν, ο Αλέξανδρος Μπέρκμαν, ο Πέτρος Κροπότκιν, ο Ρούντολφ Ρόκερ, η Λουίτζι Φάμπρι και άλλοι άρχισαν να δημοσιεύουν τις απόψεις, τις αναλύσεις και τις εμπειρίες τους, στις οποίες, αργότερα προστέθηκαν εκείνες των Ρώσων αναρχικών, όπως του Μαξίμωφ, του Αρσίνωφ και κυρίως του Βολίν.

Έτσι, στους διεθνείς αναρχικούς κύκλους, η Ρωσική Επανάσταση έγινε δεκτή με εγκαρδιότητα, όχι ως ένα μοντέλο προς μίμηση, μια και τα όσα συνέβαιναν δεν ήταν γνωστά λεπτομερώς, αλλά μάλλον ως ένα παράδειγμα κοινωνικής αλλαγής, που έδειχνε ότι η αστική κυριαρχία μπορούσε να ανατραπεί. Όπως γράφει ο ιστορικός Γιοζέπ Τέρμες, η επίδραση της Ρωσικής Επανάστασης πάνω στη CNT ήταν συναισθηματική.⁽¹⁾ Η CNT και γενικά ο αναρχικός τύπος πλημμύρισαν από άρθρα που ήταν λυρικοί παιάνες προς τους Μπολσεβίκους, που τους έβλεπαν σαν επαναστάτες ήρωες. Ελάχιστοι τόλμησαν να αναφερθούν στις εξουσιαστικές ρίζες των Μπολσεβίκων και να κρατήσουν απόσταση από το καινούργιο κομμουνιστικό κράτος. Μεταξύ αυτών των ελαχίστων, ήταν ο Φεντερίκο Ουράλες,⁵ ο Χοσέ Πρατ⁶ και ο Διονίσιο,⁷ αλλά, όπως τονίζει ο Γιοζέπ Τέρμες «αυτοί ήταν μερικές σταγόνες νερού μέσα στη θάλασσα του αναρχικού και του αναρχοσυνδικαλιστικού ενθουσιασμού για την επανάσταση των σοβιέτ».⁽²⁾

Έτσι, το Συνέδριο του 1919 διαπραγματεύτηκε ρητώς το ζήτημα της υποστήριξης προς τη Ρωσική Επανάσταση όταν καταπιάστηκε με το θέμα της ημερήσιας διάταξης που αφορούσε τη σύνδεση με την υποστηριζόμενη από τη Μόσχα Τρίτη Διεθνή. Η συζήτηση ήταν δύσκολη και έντονη. Από την πλευρά της αντίθεσης σ' αυτήν τη σύνδεση, υπήρξε η μοναχική φωνή του αντιπροσώπου από τις Αστούριες, του Ελευτέριο Κιντανίλια,⁸ ο οποίος μίλησε εναντίον της σύνδεσης με τη Μοσχοβίτικη Διεθνή. Από το άλλο στρατόπεδο, υπήρξαν

οι απερίσκεπτες απόψεις εκείνων των αναρχικών που χαρακτηρίζονταν από έναν άκριτο ενθουσιασμό: σύνεδροι όπως ο Μανουέλ Μπουενακάσα⁹ και ο Εουσέμπιο Κάρμπο,¹⁰ οι οποίοι ένωσαν τις φωνές τους με τη μαρξιστική ομάδα που είχε τότε ενταχθεί στην CNT, όχι λόγω μίας ιδεολογικής συμφωνίας, αλλά επειδή θεωρούσαν ότι ήταν το μόνο επαναστατικό όργανο του ισπανικού προλεταριάτου, στο βαθμό που θεωρούσαν την UGT (Γενική Ένωση Εργαζομένων) ως ένα πολύ αδύναμο εργατικό συνδικάτο, υπερβολικά ελεγχόμενο από το PSOE (Εργατικό Σοσιαλιστικό Κόμμα Ισπανίας). Αυτή η μαρξιστική ομάδα αποτελούνταν κυρίως από τον Αρλάντις,¹¹ τον Νιν και τον Μαουρίν. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις, η συνηγορία υπέρ της σύνδεσης με την Τρίτη Διεθνή καθορίστηκε από τη στάση των σοσιαλιστών, οι οποίοι είχαν συμφωνήσει, στο Συνέδριό τους του Δεκεμβρίου, να παραμείνουν στη Δεύτερα Διεθνή. Ο Αντρέ Νιν ανοιχτά διακήρυξε: «Εγώ, που ήμουν μέλος του Σοσιαλιστικού Κόμματος μέχρι την ημέρα που αυτό αποφάσισε στο Συνέδριό του να μείνει στη Δεύτερα Διεθνή, ανακοινώνω... ότι έχω αποχωρήσει από το Σοσιαλιστικό Κόμμα προκειμένου να αγωνιστώ άνευ όρων μαζί σας πάνω στο αυθεντικό έδαφος της ταξικής πάλης». Από τη μεριά του, ο Μπουενακάσα είπε: «Από τη στιγμή που οι Σοσιαλιστές αποφάσισαν να μην υποστηρίξουν τη Ρωσική επανάσταση..., εμείς, που δεν είμαστε σοσιαλιστές, πρέπει να συμφωνήσουμε ομοφώνως στην υποστήριξή της». Ο Κάρμπο είπε περίπου τα ίδια.⁽³⁾

Η γραμμή του Κιντανίλια ήταν εκείνη που ήταν συμβατή με μία οργάνωση που είχε αυτοπροσδιοριστεί στο ίδιο της το Συνέδριο ως ελευθεριακή κομμουνιστική. Ο Κιντανίλια προέβη στο σαφή διαχωρισμό μεταξύ της ιδέας του ελευθεριακού κομμουνισμού, της εκφρασμένης από την CNT, και της ιδέας του εξουσιαστικού κομμουνισμού, της υποστηριζόμενης από

τους Μπολσεβίκους. Αλλά, η συζήτηση τελείωσε με τη θριαμβευτική νίκη των υποστηριχτών της σύνδεσης με την Τρίτη Διεθνή.¹⁴ Ο ενθουσιασμός που επικράτησε για την επιτυχία της επανάστασης στη Ρωσία και η στάση των σοσιαλιστών, η οποία κρίθηκε ότι στερείται αλληλεγγύης και ότι είναι σαφώς προδοτική, υπερνίκησαν την αυστηρή ανάλυση του Κιντανίλια. Ωστόσο, ο Σαλβαδόρ Σέγι¹² συνέβαλε στο να τροποποιηθεί προς το καλύτερο η απόφαση για σύνδεση με την Τρίτη Διεθνή: σύμφωνα με την πρότασή του, η σύνδεση θα γινόταν επί προσωρινής βάσεως. Η αντιπροσωπεία της CNT θα ταξίδευε για να εξετάσει επί τόπου την κατάσταση.

Η παρέμβαση του Σέγι υπήρξε αποφασιστική. Συνηθισμένος σε συζητήσεις και σε διαπραγματεύσεις με τους ιδιοτελείς και κοντόφθαλμους εργοδότες τους οποίους έπρεπε να αντιμετωπίζει με διπλωματία· έμπειρος στους τρόπους με τους οποίους έπρεπε να διεξάγει τις συζητήσεις με εκείνους που βρίσκονταν στην κυβέρνηση, στρατιωτικούς ή πολιτικούς· γνώστης καλύτερα από οποιονδήποτε άλλον του πώς να συμπεριφέρεται σε μία συγκέντρωση ή σε μία συνέλευση, όπως αποδείχθηκε, πέραν πάσης αμφιβολίας, στην απεργία στην επιχείρηση *Λα Καναδιένσε* (1919),¹³ ο Σέγι κράτησε μια εξαιρετικά στρατηγική θέση. Εάν εξετάσουμε τη συμβολή του πάνω σ' αυτό το ζήτημα κατά τις συζητήσεις του Συνεδρίου, βλέπουμε ότι στην πραγματικότητα καταφέρνει να μετατρέψει τη σύνδεση με την Τρίτη Διεθνή σε μία τυπική ελευθεριακή κριτική και την Τρίτη Διεθνή σε μία ευκαιρία για την CNT να βγει από την απομόνωσή της. Ο Σέγι άρχισε την ομιλία του συμφωνώντας με την άποψη της πλειοψηφίας του Συνεδρίου, όπως ακριβώς έκανε και στη συγκέντρωση στο *Λάς Αρένας*¹⁴ το 1919· αλλά κατόπιν άρχισε να αναπτύσσει της κριτικές θέσεις του, χρυσώνοντας, μ' αυτόν τον τρόπο, το χάπι. Παρά το ότι η κριτική του ήταν πολύ διπλωματική, ωστόσο μίλησε για

τη «φανερή ενθρόνιση μίας δικτατορίας», τη μονοπώληση της οικονομίας από το Κράτος αντί της άμεσης διεύθυνσής της από τα συνδικάτα, κ.λ.π. Τελικά, πρότεινε και εξασφάλισε ότι η προσωρινή σύνδεση με την Τρίτη Διεθνή θα εκληφθεί ως ένα βήμα προς την κατεύθυνση της δημιουργίας «μιας γνήσιας Διεθνούς των Εργατών» –κάτι που δεν μπορούσε ποτέ να είναι η Μοσχοβίτικη Διεθνής–, που θα υλοποιηθεί με μία πρόσκληση που θα απευθύνει διεθνώς η CNT, χρησιμοποιώντας το προφίλ και τις επαφές που θα αποκτήσει από την υπό όρους (και κριτική) σύνδεσή της με την Τρίτη Διεθνή. Όπως βλέπουμε, η παρέμβαση του Σέγι υπήρξε αριστουργηματική από στρατηγικής απόψεως. Εμείς πάντοτε πιστεύαμε, επί τη ευκαιρία, ότι ο ισχυρισμός, που εκφράστηκε μετά το θάνατό του, πως επρόκειτο να «εξελιχθεί» προς μία κομματική πολιτική ήταν μία μεγάλη ανοησία. Η Καταλωνία δεν είχε ποτέ τόσους πολλούς πολιτικούς (ο Λαϋρέτ,¹⁵ ο Κομπάνυς,¹⁶ ακόμη και ο κυβερνήτης Μπας...), «συγκινημένους» από τον αναρχισμό και ελευθεριακής διάθεσης, που έψελναν ατέλειωτους ύμνους για την CNT, από όσους εκείνες τις μέρες που ο Σέγι συνήθιζε να τους προσκαλεί στις συναθροίσεις στο Καφέ Εσπανιόλ στο Παραλέλο. Εάν κάποιοι θα «εξελίσσονταν», ήταν –αναμφισβήτως χωρίς τη θέλησή τους– αυτοί οι πολιτικοί.

Επιστρέφοντας στο Συνέδριο, πρέπει να έχουμε στο μυαλό μας, όπως γράψαμε παραπάνω, ότι το ζήτημα της Τρίτης Διεθνούς ήταν απλά ένα στοιχείο της διεθνούς προοπτικής που τότε προσπαθούσε να υλοποιήσει η CNT. Τελικά, το σημαντικό ζήτημα ήταν η ανάγκη να διατηρεί διεθνείς επαφές με σκοπό να εξαπολύσει εναντίον της εθνικής αστικής τάξης έναν αγώνα σε όλα τα μέτωπα, ζητώντας ένα μπουκοτάζ προϊόντων από χώρες όπου οι εργάτες θα μπορούσαν να προχωρήσουν σε απεργία. Αυτή η «γνήσια επαναστατική Διεθνή» –που σε

αντίθεση με την κίβδηλη Τρίτη Διεθνή επρόκειτο να είναι η IWA (Διεθνής Ένωση Εργαζομένων), που δημιουργήθηκε το 1922 στο Βερολίνο— δεν κατάφερε ποτέ να αποκτήσει την απαιτούμενη και την επιθυμητή δύναμη.

Έτσι, ο Σίμο Πιέρα, που ήταν γραμματέας της απεργιακής επιτροπής στην απεργία στην επιχείρηση Λα Καναδιένσε, και ένας αγωνιστής πολύ στενά συνδεδεμένος με τον Σέγι εξήγησε: «Η CNT πίστευε ότι παρουσιάστηκε μία πολύ μεγάλη ευκαιρία να χρησιμοποιήσει τη δύναμή της σε μία προσπάθεια να προκαλέσει την από καιρό αναμενόμενη γενική εξέγερση του προλεταριάτου, όχι μόνο στην Ιβηρική Χερσόνησο, αλλά και σε όλη την Ευρώπη. Με τις δραστηριότητές μας επικεντρωμένες σ' αυτόν το στόχο, κάναμε τις πρώτες κινήσεις μέσα σ' αυτήν τη πολλά υποσχόμενη κοινωνική αναστάτωση. Έτσι, εκλέχθηκαν αντιπρόσωποι για να συζητήσουν με τις συνδικαλιστικές οργανώσεις του εξωτερικού. Ο Εβέλιο Μποάλ πήγε στην Πορτογαλία, ο Σαλβαδόρ Κεμάδες¹⁷ στη Γαλλία, ο Εουσέμπιο Κάρμπο στην Ιταλία, ο Άνχελ Πεστάνια στη Γερμανία και τη Ρωσία και εγώ στην Ολλανδία, όπου τον Αύγουστο συγκλήθηκε το πρώτο Συνέδριο των Συνδικάτων μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο».⁽⁵⁾ Η τελική έκβαση όλων αυτών των προσπαθειών ήταν διαφορετική, αλλά όλες απέτυχαν στον κύριο στόχο τους που ήταν η δημιουργία μιας «γνήσιας επαναστατικής διεθνούς».

§ § §

Υπήρξαν κάποιες περιπέτειες στο ζήτημα του προσδιορισμού των μελών που θα επισκέπτονταν τη Ρωσία. Στην αρχή, υπήρξαν διάφορες προτάσεις για το ποιοι θα συναποτελούσαν την Επιτροπή. Το σχέδιο αρχικά ήταν να σταλεί ο Ελευστέριο Κιντανίλια, ο οποίος είχε εκφράσει το μεγαλύτερο σκεπτικισμό για το σοβιετικό πείραμα, και ο γιατρός Πέδρο Βαλίνα από τη Σεβίλλη, αλλά αμφότεροι οι υποψήφιοι αρνήθηκαν για προσωπικούς λόγους. Τότε, εκλέχθηκαν ο Εουσέμπιο Κάρμπο και ο Σαλβαδόρ Κεμάδες: έχοντας επισκεφθεί ο ένας τις ιταλικές και ο άλλος τις γαλλικές συνδικαλιστικές οργανώσεις, θα συναντιόνταν στο Παρίσι πριν ξεκινήσουν το ταξίδι τους για τη χώρα των σοβιέτ.

Το κλίμα αισιοδοξίας και ενθουσιασμού που επικρατούσε κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου βρισκόταν σε έντονη αντίθεση με μία δύσκολη και επ' ουδενί ενθαρρυντική πολιτική κατάσταση. Η CNT καταδιωκόταν, οι εργοδότες είχαν κηρύξει λοκάουτ, οι επιθέσεις των μισθωμένων κουμπουροφόρων τους βρίσκονταν στο αποκορύφωμά τους. Έτσι, η ζωή ήταν πολύ δύσκολη για την ανάπτυξη ελευθεριακών εργατικών δραστηριοτήτων. Ούτε η διεθνής κατάσταση που αντιμετώπισαν οι αντιπρόσωποι της CNT δεν άφηνε περιθώριο για αισιοδοξία. Ταξιδεύοντας με ελάχιστα χρήματα και χωρίς διαβατήρια, αντιμετώπισαν κάθε είδους αναποδιά. Η κατάληξη ήταν ότι ο Πεστάνια, η πρώτη επιλογή για το ταξίδι στη Γαλλία και τη Γερμανία, στάθηκε πιο τυχερός από τον Κεμάδες και τον Κάρμπο που συνελήφθησαν, με αποτέλεσμα να σκεφθεί να κάνει αυτός το ταξίδι στη Ρωσία. Και πράγματι, πάνω που έφτασε στο Βερολίνο, ο Πεστάνια έμαθε ότι είχε προσδιοριστεί η ημερομηνία σύγκλησης του Δευτέρου Συνεδρίου¹⁸ της Τρίτης Δι-

εθνούς και απευθύνθηκε προς την CNT για να του επιτρέψει να το παρακολουθήσει ως αντιπρόσωπός της. Παίρνοντας την άδεια, κατάφερε να σπάσει τον αποκλεισμό και στις 27 Ιουνίου έφτασε στην Πετρούπολη, πάνω από ένα μήνα από τότε που αναχώρησε από την Βαρκελώνη.⁽⁶⁾

Οι Ρώσοι κομμουνιστές έτρεφαν ένα μεγάλο σεβασμό για την CNT, εν μέρει εξαιτίας του Πέρε Φόιξ, μέλους της CNT που επισκέφθηκε με δική του πρωτοβουλία τη Ρωσία, και ακόμα περισσότερο εξαιτίας του Βίκτωρ Σερζ, ο οποίος τότε είχε γίνει μπολσεβίκος, ενώ παλιότερα ήταν αναρχικός με σχέσεις με τη *Συμμορία Μπονό*. Ο Βίκτωρ Σερζ είχε ζήσει στη Βαρκελώνη το 1916-17. Εκεί, σύχναζε στους κύκλους της CNT και ήταν προσωπικός φίλος του Σαλβαδόρ Σέγι.⁽⁷⁾ Απογοητευμένοι από τους σοσιαλιστές, οι μπολσεβίκοι στράφηκαν στη στρατολόγηση των επαναστατών συνδικαλιστών με τα λόγια του Λένιν: στη στρατολόγηση «των καλύτερων από τους αναρχικούς».⁽⁸⁾ Καλωσόρισαν λοιπόν εγκάρδια τον Άνχελ Πεστάνια έχοντας κατα νού να τον προσεταιριστούν. Προσκεκλημένος από τον Ζηνόβιεφ να γίνει μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής της Τρίτης Διεθνούς, ο Πεστάνια ανησύχησε. Ως εκπρόσωπος μιας συνδικαλιστικής οργάνωσης, ένοιωθε ξένος ανάμεσα σε κομματικούς πολιτικούς. Έτσι, έχοντας αναλύσει λεπτομερώς τις αναστολές του, προσκαλέστηκε να συμμετάσχει στις προπαρασκευαστικές συναντήσεις για τη δημιουργία της *Κόκκινης Διεθνούς των Εργατικών Συνδικάτων*, της οποίας το ιδρυτικό συνέδριο του επόμενου έτους θα παρακολουθούνταν από μία άλλη αντιπροσωπεία της CNT.

Κατά τη διάρκεια των συσκέψεων του Δεύτερου Συνεδρίου της Τρίτης Διεθνούς, ο Πεστάνια αποκόμισε αρνητικές εντυπώσεις όχι μόνον απ' ό,τι ειπώθηκε, αλλά και από την ίδια την έναρξη και τη μεθοδολογία του Συνεδρίου κατά τις συζητήσεις και κατά τη λήψη των αποφάσεων. Συνηθισμένος από τις

συγκεντρώσεις της CNT, όπου η άμεση δημοκρατία ήταν η υπερηφάνεια και η δόξα τους, ο αντιπρόσωπος της CNT δεν μπορούσε να είναι καθόλου συγκαταβατικός απέναντι στην άγρια διαμάχη που διεξάχθηκε κατά την έναρξη του Συνεδρίου γύρω από τη συγκρότηση του «Προεδρείου». Αργότερα, κατάλαβε την έκταση των εξουσιών αυτού του σώματος.

«*Το Προεδρείο είναι το Συνέδριο, οι υπόλοιποι σύνεδροι αποτελούν μία γελοιογραφία, μία καρικατούρα του Συνεδρίου εννοώ.... Η πρωτοβουλία των κινήσεων μέσα στο Συνέδριο ανήκει αποκλειστικά στον Πρόεδρο, ο οποίος προτείνει και θέτει οποιοδήποτε θέμα, ενώ οι σύνεδροι δεν μπορούν παρά να το συζητήσουν*».⁽⁹⁾ Αυτές οι συζητήσεις διαρκώς ελέγχονταν από το Προεδρείο και τελείωναν σύμφωνα με την αυθαίρετη κρίση του Προέδρου. Έτσι, ενώ οι σύνεδροι μπορούσαν να αναπτύξουν τα επιχειρήματά τους το πολύ μέσα σε δέκα λεπτά, δεν υπήρχε κανένας χρονικός περιορισμός στις απαντήσεις των μελών του Προεδρείου. Αυτή την εμπειρία τη δοκίμασε και ο ίδιος ο Πεστάνια, όταν αναγκάστηκε να ακούει για τρία τέταρτα της ώρας την κριτική του Τρότσκι απέναντι στη δική του δεκάλεπτη ομιλία, ενώ αρνήθηκαν να του δώσουν την ευκαιρία να απαντήσει στον Τρότσκι, και σαν να μην ήταν αυτό αρκετό, επικυρώνονταν διάφορες αποφάσεις για ζητήματα που πότε δεν τέθηκαν σε συζήτηση.

Οι παρεμβάσεις του αντιπροσώπου της CNT κινήθηκαν προσεκτικά προς μία κριτική κατεύθυνση. Παρά τις προσπάθειες των μπολσεβίκων να τον δελεάσουν, ο Πεστάνια αρνήθηκε να παραμείνει σιωπηλός. Επί τη βάση ενός σαφούς αναρχοσυνδικαλιστικού σκεπτικού, άσκησε κριτική στην ιδέα ότι η επιτυχία της ρωσικής επανάστασης ήταν έργο του μπολσεβίκικου κόμματος: «*Κατά τη γνώμη μου σύντροφοι, η επανάσταση δεν είναι και δεν μπορεί να είναι έργο κάποιου κόμματος. Κανένα κόμμα δεν μπορεί να κάνει μία επανάσταση: ένα*

κόμμα δεν μπορεί να κάνει τίποτε περισσότερο από το να εξαπολύσει ένα πραξικόπημα, και ένα πραξικόπημα δεν είναι επανάσταση».⁽¹⁰⁾ Άσκησε κριτική στην υποταγή των εργατικών οργανώσεων στα κόμματα, που σύμφωνα με τη λενινιστική θεωρία αποτελούσαν απλώς τους «ιμάντες μεταβιβάσεως», και αντιτέθηκε στην προσβλητική υποταγή του Συνεδρίου και της Διεθνούς στις διαταγές των ρώσων κομμουνιστών. Ωστόσο, καθώς η εντολή που είχε από την CNT ήταν να ρίξει την ψήφο του υπέρ της σύνδεσης με την Τρίτη Διεθνή, μόνο μία άλλη απόφαση της οργάνωσης θα μπορούσε να την ακυρώσει, όπως ο ίδιος παραδέχθηκε. Ως εκ τούτου, η απόφαση να αρθεί η σύνδεση με την Τρίτη Διεθνή δεν μπόρεσε να ληφθεί παρά μόνον μετά από ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, όταν η CNT συγκάλεσε σύσκεψη και άκουσε τη φαρμακερή Αναφορά του Πεστάνια.

Παράλληλα με τις διαδικασίες του Συνεδρίου, ο Πεστάνια συνέταξε «τρία η τέσσερα άρθρα που δημοσιεύτηκαν στην Πράβδα και παρουσίαζε το μαχητικό πνεύμα της CNT, τα χαρακτηριστικά της και τις καταδιώξεις που υφίστατο. Σε ένα από αυτά τα άρθρα αναφέρθηκε και στο ρόλο των γυναικών στους κοινωνικούς αγώνες μας».⁽¹¹⁾ Επιπροσθέτως, συνέταξε μία Έκθεση για την Τρίτη Διεθνή γύρω από τις κοινωνικές οργανώσεις στην Ισπανία.

Κατά τη διάρκεια της νύχτας των δύο μηνών που ο Πεστάνια έμεινε στη Ρωσία, είχε την ευκαιρία να γνωρίσει πολλούς από τους πιο σημαντικούς εκφραστές του διεθνούς εργατικού κινήματος και είχε προσωπικές σχέσεις με τα υψηλά στελέχη του Ρωσικού Κομμουνιστικού Κόμματος. Παρά τις συνεχείς επικρίσεις του Πεστάνια, οι μπολσεβίκοι εξακολουθούσαν να τον αντιμετωπίζουν ως ένα δικό τους άνθρωπο. Η CNT ήταν μία από τις εργατικές οργανώσεις με το μεγαλύτερο επαναστατικό δυναμικό. Ο Τρότσκι κάλεσε τον Πεστάνια να δη-

μιουργήσει ένα κομμουνιστικό κόμμα στην Ισπανία: «Είμαι πεπεισμένος ότι ο σύντροφος Πεστάνια θα είναι ένας από τους ιδρυτές του κόμματος».⁽¹²⁾ Και από τον Μαουρίν μαθαίνουμε: «ο Πεστάνια έκανε μεγάλη εντύπωση στους κομμουνιστές ηγέτες και ιδιαίτερα στον Λένιν, ο οποίος αργότερα αποκάλυψε ότι ο Πεστάνια ήταν: ένας ευφυής, πουριτανός εργαζόμενος, προικισμένος με μία μεγάλη παρατηρητικότητα και κριτική αίσθηση, για τον οποίον η ιδέα της ελευθερίας αποτελούσε το θεμέλιο λίθο του ιδεολογικού του οικοδομήματος».⁽¹³⁾

Τα λόγια αυτά του Λένιν χαρακτηρίζουν καίρια τη στάση του Πεστάνια, ο οποίος υποστήριξε με πείσμα την ελευθεριακή άποψη και μπόρεσε να κλείσει τ' αυτιά του στις σειρήνες των Μπολσεβίκων. Χρόνια αργότερα, όταν ο Πεστάνια δημιούργησε το δικό του Συνδικαλιστικό Κόμμα και απομακρύνθηκε από την CNT, δεν αποκήρυξε τη σπινθηροβόλο σύντομη ομιλία του στο Συνέδριο της Τρίτης Διεθνούς εναντίον της ιδέας των επαναστατικών πολιτικών κομμάτων. Θεωρούσε το Συνδικαλιστικό Κόμμα ως έναν εκφραστή των επαναστατικών επιδιώξεων των εργατών και όχι ως ένα φορέα οποιασδήποτε επανάστασης.

Αυτή η «μεγάλη παρατηρητικότητα και κριτική αίσθηση» του Πεστάνια, που είχε κερδίσει τους επαίνους του Λένιν, είναι σαφής στα κείμενα για τις εντυπώσεις του από την διαμονή του στην ΕΣΣΔ, που τα έγραψε ενώ ήταν φυλακισμένος στη Βαρκελώνη. Ωστόσο, παρά τις προσπάθειες πολλών μπολσεβίκων να εξωραϊσουν τις καταστάσεις, ο Πεστάνια κατάφερε να συλλάβει το δικτατορικό χαρακτήρα του νέου καθεστώτος και τις τρομερές δυσκολίες μέσα στις οποίες ζούσε ο ρωσικός λαός. Σχετικά με αυτό, ο Βίκτωρ Σερζ σημειώνει: «και στα πιο ωραία σχέδια, εικονογραφημένα με πράσινους κύκλους και μπλέ και κόκκινα τρίγωνα, ο Πεστάνια αντέδρασε με έναν κεφάλτο μορφασμό, μουρμουρίζοντας "Μου έκαναν την πιο

δυνατή εντύπωση από τότε που ήρθα εδώ».⁽¹⁴⁾ Ο Πεστάνια δεν έπεσε στην παγίδα, και η CNT ήταν ένα νόστιμο πιάτο που δεν καταβροχθίστηκε από τον μπολσεβίκικο δεσποτισμό· αλλά αυτό παρά τρία να συμβεί, αν και για μια στιγμή μονάχα, στην περίπτωση του Γκαστόν Λεβάλ, ενός μέλους της δεύτερης αντιπροσωπείας της CNT στη χώρα των σοβιέτ. Οι σύντροφοι του Λεβάλ, δηλαδή ο Νιν, ο Ιμπανέζ και ο Αρλάντις φαινομενικά δελεάστηκαν. Χρόνια αργότερα, κατά τη διάρκεια της ισπανικής επανάστασης και του εμφυλίου πολέμου, η πολιτική του Στάλιν στράφηκε προς την καταστροφή της CNT, η οποία προσπαθούσε να δείξει ότι ήταν δυνατή η ολοκλήρωση της επανάστασης μέσα σε ένα πλαίσιο ελευθερίας, το ακριβώς δηλαδή αντίθετο από αυτό που είχαν κάνει οι Ρώσοι κομμουνιστές.

§ § §

ΟΙ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΕΣ ΤΗΣ CNT Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ

Το ταξίδι της επιστροφής του Πεστάνια στην Ισπανία ήταν γεμάτο δυσκολίες. Πέρασε από την Ιταλία, όπου συνελήφθη και κατασχέθηκαν τα χαρτιά του. Όταν τελικά έφτασε στη Βαρκελώνη, τον περίμενε ένα μεγάλο διάστημα στο κελί της φυλακής Μοδέλο. Εκεί επρόκειτο να γράψει την *Αναφορά προς την Εθνική Επιτροπή* καθώς και δύο βιβλία για το ταξίδι του στην ΕΣΣΔ: *Όσα είδα 70 μέρες στην ΕΣΣΔ* και *Όσα σκέπτομαι για τις 70 μέρες στην ΕΣΣΔ*.⁽¹⁵⁾

Η φυλάκιση του Πεστάνια ήταν μέρος μίας συνολικής κατασταλτικής επίθεσης, προκειμένου να συντριβεί η CNT και να αποδεκατιστούν οι γραμμές της. Ο γενικός γραμματέας της Συνομοσπονδίας, ο Εβέλιο Μπόαλ, δολοφονήθηκε στα πλαίσια της διαβόητης πρακτικής που είναι γνωστή ως νόμος περί αποδράσεως (δηλαδή πυροβολήθηκε καθώς προσπαθούσε να διαφύγει), όπως έγινε και με τον Σέγι καθώς και με πάνω από 300 ελευθεριακούς συνδικαλιστές. Έτσι, με τους πιο γνωστούς ελευθεριακούς αγωνιστές φυλακισμένους και εξόριστους –αν είχαν γλυτώσει τη δολοφονία–, ο Νιν και η ομάδα του κατάφεραν να εκλεγούν στην Εθνική Επιτροπή. Προσπάθησαν να χρησιμοποιήσουν την επιρροή που είχαν στην Επιτροπή για να κατευθύνουν την CNT προς φιλο-μπολσεβίκικες μαρξιστικές θέσεις και δημοσίευσαν επίσης ένα μανιφέστο όπου κατήγγειλαν τους αναρχικούς. Μην έχοντας την *Αναφορά* του Πεστάνια, αποφασίστηκε ότι έπρεπε να αποσταλεί στη χώρα των σοβιέτ μία άλλη αντιπροσωπεία, αποδεχόμενοι την πρόσκληση της Μόσχας προς την CNT να λάβει μέρος στο ιδρυτικό συνέδριο της Κόκκινης Διεθνούς των Εργατικών Συνδικάτων. Η γνώμη του Πείρατς είναι ότι

αυτή η αντιπροσωπεία κατασκευάστηκε με τη συνέργεια των σοβιετικών που αηδιασμένοι από την αντίδραση του Πεστάνια ένοιωθαν ευτυχισμένοι που είχαν μία φιλομπολσεβίκικη Εθνική Επιτροπή της CNT. Ο Πείρατς γράφει: «Αυτή η αντιπροσωπεία... κατασκευάστηκε με τη συνέργεια της Μόσχας για να αποφύγουν ανεπιθύμητες απόψεις σαν κι αυτές του Πεστάνια. Και φυσικά έφερε εις πέρας την αποστολή της».⁽¹⁶⁾ Τα μέλη της Επιτροπής, που εκλέχθηκαν στην ολομέλεια της Βαρκελώνης στις 28 Απριλίου του 1921⁽¹⁷⁾ ήταν ο Αντρέ Νιν και ο Χοακίν Ιμπανέζ από το Βορρά. Σε αυτούς προστέθηκε, την τελευταία στιγμή, ο Γκαστόν Λεβάλ, ο οποίος προτάθηκε από την αναρχική τάση της Ολομέλειας, που δικαίως σκανδαλίστηκε από τον μπολσεβικισμό των εκλεχθέντων.

Γκαστόν Λεβάλ ήταν το συνήθως χρησιμοποιούμενο ψευδώνυμο του Γάλλου αναρχικού Πιέρ Πιλέρ. Έχοντας αρνηθεί να υπηρετήσει τη στρατιωτική του θητεία, έφυγε για την Ισπανία όπου κέρδισε την εμπιστοσύνη των αναρχικών κύκλων. Δεν μπόρεσε να παρακολουθήσει το συνέδριο στο Θέατρο Λα Κομέδια, επειδή εκείνο τον καιρό ήταν φυλακισμένος στη Βαλένθια. Λόγω της γλωσσικής ευχέρειας που τον διέκρινε και λόγω του ότι ήταν έμπιστος, προτάθηκε να προστεθεί στην μπολσεβίκικη αντιπροσωπεία της CNT. Ο Λεβάλ έγραψε κάποια κείμενα για τις λεπτομέρειες του ταξιδιού του και της διαμονής του στη Ρωσία.⁽¹⁸⁾ Σε ένα απ' αυτά θέτει το ερώτημα: «Πώς συμβαίνει 4 κομμουνιστές να ορίζονται να αντιπροσωπεύσουν την CNT;»

Δίπλα στον παράγοντα της καταστολής (στον οποίον έχουμε ήδη αναφερθεί) που υφίσταντο οι σημαντικότεροι ελευθεριακοί αγωνιστές, ο Λεβάλ προσθέτει τη «διαθεσιμότητα» αυτών που επιλέγησαν, κάτι που επιβεβαιώνει την άποψη του Πείρατς σχετικά με την ύπαρξη μίας συνωμοσίας με τους Ρώσους κομμουνιστές. Με αυτή την έννοια, μπορούμε να μι-

λήσουμε, δανειζόμενοι τα λόγια του Λεβάλ, για «τέχνασμα» της ομάδας του Νιν. Σύμφωνα με τον Μαουρίν, η παρουσία του Λεβάλ οφειλόταν στον Αρλάντις που υποστήριξε ότι οι αναρχικές ομάδες πρέπει να ορίσουν έναν αντιπρόσωπο.⁽¹⁹⁾ Πράγματι, ο Αρλάντις ήταν ο πιο ελευθεριακός μεταξύ πολλών από αυτούς: ατομικιστής αναρχικός παλιότερα, είχε έναν αδελφό δραστήριο στους αναρχικούς κύκλους της Μαδρίτης και κατά το Συνέδριο στο Θέατρο Λα Κομέδια αυτοπροσδιορίστηκε ως ελευθεριακός, μολονότι αργότερα προσέθεσε ότι δεν υπήρχε καμία αντίφαση ανάμεσα στο να είναι ελευθεριακός και στο να υπερασπίζεται τη δικτατορία του προλεταριάτου. Πολύ σύντομα όμως στη Ρωσία τοποθετήθηκε υπέρ της δικτατορίας και εγκατέλειψε τις ελευθεριακές ιδέες του.

Ο Γκαστόν Λεβάλ συναντήθηκε με τα άλλα μέλη της αντιπροσωπείας στο Βερολίνο, όπου μπόρεσε να εκτιμήσει τον «κομμουνιστικό» χαρακτήρα των «συναδέλφων του». Ο Ρούντολφ Ρόκερ, ο Γερμανός ελευθεριακός, είχε την ευκαιρία να τους γνωρίσει καθώς αυτοί πέρασαν μέσα από τη γερμανική πρωτεύουσα: «Αυτή η αντιπροσωπεία, που δεν είχε εκλεγεί από κανένα συνέδριο της CNT και της οποίας τα ταξιδιωτικά έξοδα ήταν στην πραγματικότητα πληρωμένα από τη Ρωσία, ήταν εξ αρχής αποφασισμένη να παραδώσει την CNT στην Κομιντέρν (Τρίτη Διεθνή). Το μόνο από τα μέλη της που αποτελούσε μία τιμητική εξαίρεση ήταν ο Γάλλος αναρχικός Γκαστόν Λεβάλ»⁽²⁰⁾, του οποίου το ταξίδι, ας το αναφέρουμε παρεμπιπτόντως, χρηματοδοτήθηκε από τις εισφορές των αναρχικών ομάδων της Βαρκελώνης.

§ § §

Ο ΓΚΑΣΤΟΝ ΛΕΒΑΛ ΚΑΙ Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΩΝ ΡΩΣΩΝ ΑΝΑΡΧΙΚΩΝ

Όταν έφτασε στη Ρωσία τον Ιούνιο του 1921, ο Γκαστόν Λεβάλ συνάντησε τον Βίκτωρ Σερζ. Ο Σέρζ, εκείνο τον καιρό, είχε κάποιες απόψεις που ξάφνιασαν εντελώς τον Λεβάλ. Ενώ ήταν μέλος του ρωσικού κομμουνιστικού κόμματος, σε προσωπικές συζητήσεις ασκούσε κριτική στη σκληρότητα του καθεστώτος, στην Τσεκά, ακόμη και στον ίδιο τον Λένιν. Αλλά δημοσίως συγκρατούσε τη γλώσσα του και μάλιστα έγραφε επαινετικά προς το καθεστώς άρθρα. Έτσι, ο Λεβάλ, θεωρώντας τη στάση του υποκριτική και γλυκερή, τόλμησε να του το πεί, κερδίζοντας την εχθρότητα του Σερζ. Στις Αναμνήσεις του ο Σερζ αποφεύγει κάθε αναφορά στον Λεβάλ και ακόμη αποδίδει κάποιες απόψεις του Λεβάλ στον Αρλάντις.

Από τη μεριά του, ο Χαβιέρ Πανιάγουα, που έχει μελετήσει πλήρως τη μορφή του Λεβάλ, σε ένα άρθρο που παραθέτουμε παρακάτω, θεωρεί ότι η αρνητική άποψη που σχημάτισε ο Λεβάλ για τη Σοβιετική Ρωσία οφειλόταν στο γεγονός ότι «οι επαφές που είχε ήταν ουσιαστικά με αναρχικούς που αντιτίθεντο στην μπολσεβίκικη κυβέρνηση». Το επιχείρημα θα μπορούσε να σταθεί εάν το άτομο που υποτίθεται ότι επηρεάστηκε δεν ήταν ήδη ένας αναρχικός· αλλά όταν ένας αναρχικός όπως ο Λεβάλ έρχεται σε επαφή με ομοϊδεάτες του, δεν μπορεί κανείς παρά να περιμένει μία επιβέβαιωση των κοινών περών τους. Ούτε είναι σωστή η άποψη ότι ο Λεβάλ γνώρισε την κατάσταση στη Ρωσία μόνο μέσα από γραπτά κείμενα. Στην πραγματικότητα, συνέβη το ακριβώς αντίθετο: συμμετείχε στις διαδικασίες του Συνεδρίου, όπου αντάλλαξε απόψεις με πλήθος αντιπροσώπων απ' όλον τον κόσμο, που είχαν συγκεντρωθεί εκεί. Είχε την «τιμή» να συναντήσει προσωπικά

τον ανθό του κομμουνιστικού κόμματος, συμπεριλαμβανομένων του Λένιν και του Τρότσκι. Είχε συζητήσεις με πολλά σοβιετικά στελέχη: με την Αλεξάνδρα Κολοντάι, την οποία οι μπολσεβίκοι ανάγκασαν να διαλύσει την ομάδα της, την «Εργατική Αντιπολίτευση»,²² με τον Στέινμπεργκ, έναν Σοσιαλεπαναστάτη της Αριστεράς και Υπουργό στην πρώτη μπολσεβίκικη κυβέρνηση, για να μην αναφέρουμε τον Σερζ και τους ομοϊδεάτες του κομμουνιστές αντιπροσώπους. Απόδειξη για τις προσπάθειες του Λεβάλ να εξοικειωθεί με τις πραγματικές κοινωνικές συνθήκες της Ρωσίας ήταν οι επισκέψεις του σε σχολεία, σε φυλακές, η συνεχής συναναστροφή του με όλους τους ανθρώπους και όταν οι εργασίες του Συνεδρίου τελείωσαν, εξέφρασε την επιθυμία να μείνει για κάποιους μήνες ακόμα στη Ρωσία και να προσληφθεί ως εργαζόμενος σε κάποια εταιρεία, αλλά το αίτημά του απορρίφθηκε.

Παράλληλα με την παρακολούθηση των κρίσιμων συζητήσεων του Συνεδρίου, στο οποίο δεν είχε και πολλά να κάνει, από τη στιγμή που η σύνδεση της CNT με την Τρίτη Διεθνή ακυρώθηκε με απόφαση του συνόλου των μελών της CNT και όχι της αντιπροσωπείας της στη Μόσχα, η πιο σημαντική δραστηριότητα που έφερε εις πέρας κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη Ρωσία ήταν να πετύχει την απελευθέρωση μίας ομάδας φυλακισμένων αναρχικών, 14 εν συνόλω, μεταξύ των οποίων ήταν και κάποιοι από τις πιο σπουδαίες φυσιογνωμίες του ρωσικού ελευθεριακού κινήματος: ο Μαξίμωφ, ο Γαρτσούκ και ο Βολίν.⁽²¹⁾

Όταν, ακριβώς μετά την άφιξή του στη Ρωσία, ο Γκαστόν Λεβάλ έμαθε για την άνευ διακρίσεων φυλάκιση αναρχικών, αποφάσισε να κάνει ορισμένες ενέργειες για να πετύχει την απελευθέρωσή τους. Επισκέφθηκε τον επικεφαλής της τρομερής Τσεκά, τον Φελίξ Ντζερζίνσκι, τον Λουνάτσάρσκι, ακόμα και τον ίδιο τον Λένιν. Ταυτοχρόνως, κατάφερε με τέχνασμα

να μπει στη φυλακή «Μπουτίρκυ» και να δει τον Βολίν. Ο Λεβάλ τρόμαξε όταν βρήκε τους συντρόφους του να κρατούνται σε απομόνωση και μην επιτρέπεται η είσοδος στους επισκέπτες τους.⁽²²⁾ Έτσι υποχρεώθηκε να παρουσιαστεί σα Ρώσος και να κρυφτεί ανάμεσα σε μία ομάδα γυναικών των Ρώσων αναρχικών. Ο Βολίν αντέκρουσε μία προς μία τις παράλογες κατηγορίες για αντεπανάσταση και για συνεργασία με τους Λευκούς στρατηγούς, κατηγορίες που χρησιμοποιούσαν οι μπολσεβίκοι για να κρατούν τους αναρχικούς στη φυλακή και να μην τους προσαγάγουν σε δίκη. Ωστόσο, οι ενέργειες αυτές του Λεβάλ δε χρησίμευσαν πουθενά. Όσοι παρακολουθούσαν το Συνέδριο δεν έδειξαν κανένα ενδιαφέρον γι' αυτήν την υπόθεση που θα δημιουργούσε προβλήματα στους οικοδεσπότες τους. Σύμφωνα με την άποψη του Βίκτωρ Σερζ: «Οι ξένοι αντιπρόσωποι αποτελούσαν ένα μάλλον απογοητευτικό πλήθος, μαγεμένο από τα σημαντικά προνόμια που απολάμβανε μέσα σε μία χώρα που λιμοκτονούσε, γρήγορο στο να εκφράζει θαυμασμό, αλλά αργό στο να σκέπτεται. Υπήρχαν λίγοι εργάτες και πάρα πολλοί πολιτικοί ανάμεσά τους».⁽²³⁾

Από τη μεριά τους, οι φυλακισμένοι αναρχικοί αποφάσισαν να προχωρήσουν σε απεργία πείνας, μία μέθοδος που βρήκε μιμητές και σε κάποιες άλλες φυλακές της Ρωσίας, όπου κάποιοι φυλακισμένοι πέθαναν. Την ενδέκατη μέρα αυτής της απεργίας, φάνηκε ότι άρχισε να υπάρχει κάποιος αντίκτυπος. Ο Λεβάλ κατάφερε να συγκροτηθεί μία επιτροπή ξένων αντιπροσώπων του Συνεδρίου προκειμένου να έρθει σε επαφή με τον Λένιν. Μετά από πολλές επίμονες προσπάθειες, ο νέος Τσάρος συμφώνησε να τους δεχθεί. Η επιτροπή είχε αποφασίσει να πιέσει για την απελευθέρωση όχι μόνον των αναρχικών αλλά όλων των φυλακισμένων αριστερών. Εν τω μεταξύ, ο Λεβάλ απέκρουσε μία προς μία όλες τις κατηγορίες του Λένιν εναντίον του Βολίν και των συντρόφων του, με αποτέλεσμα ο

Λένιν να περιέλθει σε δύσκολη θέση απέναντι στα υπόλοιπα μέλη της επιτροπής. Στο τέλος, υποσχέθηκε ότι θα ερευνήσει το ζήτημα.

Τελικά, η κυβέρνηση συμφώνησε ότι μόνον οι 14 αναρχικοί απεργοί πείνας θα αποφυλακιστούν, όχι όμως να παραμείνουν ελεύθεροι στη Ρωσία, αλλά να εκτοπιστούν. Όμως, οι μέρες περνούσαν και η υπόσχεση δεν πραγματοποιούνταν. Η εκτίμηση του Λεβάλ ήταν ότι οι μπολσεβίκοι ροκάνιζαν το χρόνο μέχρι να τελειώσουν οι εργασίες του Συνεδρίου και το όλο ζήτημα να ξεχαστεί. Μαθαίνοντας ότι ο Τρότσκυ θα συναντούσε τους Ιταλούς αντιπροσώπους στο Συνέδριο, ο Λεβάλ, μαζί με τον Αρλάντις, έφτασε στο σημείο της συνάντησης και αποφάσισε να μιλήσει στον Τρότσκυ έξω από τα δόντια, υπενθυμίζοντάς του την υπόσχεση που είχε δώσει. Ο Τρότσκυ εξοργίστηκε, τον άρπαξε από τα πέτα του σακακιού του, ούρλιαξε απειλητικά μπροστά του και σε κατάσταση συναισθηματικής έξαψης επέμεινε ότι η υπόσχεσή του θα πραγματοποιηθεί.

Λίγο αργότερα, οι φυλακισμένοι Ρώσοι αναρχικοί στις φυλακές Μπουτίρκυ στάλθηκαν στην εξορία, όπου τέθηκαν επικεφαλής των ελευθεριακών διαφωνούντων. Εν τω μεταξύ, οι αντιπρόσωποι της CNT επέστρεψαν στην Ισπανία. Στον Λεβάλ δόθηκαν τα μισά χρήματα, από αυτά που δόθηκαν στους άλλους, για να καλύψει τα ταξιδιωτικά του έξοδα, αναμφίβολα ως ευγνωμοσύνη για τις υπηρεσίες που προσέφερε.

Όταν η CNT κατάφερε να συγκαλέσει την ολομέλειά της, στη Σαραγόσα το 1922, η Αναφορά του Πεστάνια ήταν διαθέσιμο καθώς και η Αναφορά του Λεβάλ. Έτσι, κατέληξαν, παρά τις παρασκηνιακές ενέργειες του Νιν, στην ανάκληση της υπό όρους σύνδεσης με την Τρίτη Διεθνή που είχε αποφασίσει το Συνέδριο του 1919, και από τότε η CNT προχώρησε στην υποστήριξη μιάς επαναστατικής συνδικαλιστικής Διεθνούς,

της IWA (Διεθνής Ένωση Εργαζομένων) που δημιουργήθηκε την ίδια χρονιά.²⁴

Η μετέπειτα προσωπική πορεία των αντιπροσώπων της CNT που πήραν μέρος στο Συνέδριο της Τρίτης Διεθνούς ήταν διαφορετική. Ο Νιν έμεινε πολλά χρόνια στη Ρωσία, όπου έγινε γραμματέας της Κόκκινης Διεθνούς των Εργατικών Συνδικάτων, αν και από τότε είχε διακόψει τους δεσμούς του με την CNT. Λόγω των απόψεών του, που τον έφεραν κοντά στις απόψεις του Τρότσκυ, περιέπεσε σε δυσμένεια και επέστρεψε στην Βαρκελώνη, όπου, παράλληλα με τις έσοχες μεταφράσεις του στα Καταλανικά Ρώσων συγγραφέων (Τολστόυ, Πίλνιακ και άλλων), δημιούργησε το Ενοποιημένο Μαρξιστικό Εργατικό Κόμμα.²⁵ Το 1937, δολοφονήθηκε από τους σταλινικούς του PCE.²⁶ Ο Μαουρίν, συνεργάτης του Νιν στις προσπάθειές του να δημιουργήσει ένα μη σταλινικό μαρξιστικό κόμμα, φυλακίστηκε από τη δικτατορία του Φράνκο και αργότερα πέθανε στην εξορία. Για τον Ιμπανέζ γνωρίζουμε ότι το 1927 ζούσε στη Ρωσία και υποστήριζε με θέρμη τη γραφειοκρατία και τον εξουσιασμό των κομμουνιστών· περίπου εκείνο τον καιρό έγινε γραμματέας του Ντιέγο Ιδάλγο, όταν ο τελευταίος επισκέφθηκε τη χώρα των σοβιέτ.⁽²⁴⁾

Ο Γκαστόν Λεβάλ ταξίδευσε για να γνωρίσει επιτόπου τις ελευθεριακές κολλεκτίβες που είχαν δημιουργηθεί μετά την επανάσταση του 1936 και αργότερα έγραψε μία από τις πλέον εξαιρετικές περιγραφές τους, που για καιρό παρέμεινε ένα από τα λίγα βιβλία αναφοράς γύρω από το συγκεκριμένο θέμα.²⁷ Στη Γαλλία, συγκρότησε διάφορες ομάδες και ασχολήθηκε με εκδοτικές δραστηριότητες,²⁸ και το 1978, λίγο πριν πεθάνει, έκανε το τελευταίο του ταξίδι στη Βαρκελώνη. Καταφέραμε να ακούσουμε τη διάλεξή του στη Βαρκελώνη για τις ισπανικές κολλεκτίβες. Ήταν ένας ήρεμος, ευφυής και συγκρατημένος άνθρωπος που μας εντυπωσίασε, ένας άνθρω-

Και ο Πεστάνια και ο Γκαστόν Λεβάλ γύρισαν από τη Ρώ-
σια πεπεισμένοι ότι ο δρόμος προς τη λαϊκή απελευθέρωση
δεν ήταν αυτός που ακολουθούσαν οι μπολσεβίκοι. Όπως είχε
γράψει ο Κροπότκιν, «μας έδειξαν πώς δεν πρέπει να γίνεται
μία επανάσταση».

Αν και η ριζική κριτική του κομμουνιστικού καθεστώτος
χρειάστηκε σχεδόν έναν αιώνα για να πραγματοποιηθεί, ακό-
μα και στα αρχικά στάδιά του αυτοί οι ελευθεριακοί άρχισαν,
παράλληλα με κάποια επιφυλακτική ψήφο εμπιστοσύνης, να
διαδίδουν την αυστηρή κριτική τους, προσκομίζοντας μαρτυ-
ρίες και αναλύσεις.

Οι δύο αντιπρόσωποι της CNT στο Συνέδριο της Τρίτης
Διεθνούς συνέβαλαν και αυτοί στη συγκρότηση της ελευθε-
ριακής κριτικής του Κομμουνιστικού Κράτους. Ο Πεστάνια
θεωρούσε ότι η εγκαθίδρυση ενός αστυνομικού κράτους ήταν
εντελώς απαράδεκτη: «Η Τρομοκρατία είναι τόσο έντονη που
κανείς δεν μπορεί να ζει άνετα και εν ασφαλεία. Μία καταγγε-
λία, κάποιο επεισόδιο, κάποια ελάχιστη υποψία είναι αρκετά
για να μπει κάποιος σε μεγάλες περιπέτειες».⁽²⁵⁾ Η Τρομοκρα-
τία είχε εξαπολυθεί επειδή οι μπολσεβίκοι είχαν θέσει τέρμα
στην επανάσταση του λαού. Όπως ορθά το έθεσε ο Γκαστόν
Λεβάλ: «Συντριβή των σοβιέτ ως φορέων διοικητικής δημιουρ-
γικότητας καθώς και των συνδικάτων και των εργατικών ορ-
γανώσεων που υπήρχαν ή που βρίσκονταν υπό διαμόρφωση,
συντριβή επίσης της Συντακτικής Συνέλευσης, που συνεπαγό-
ταν τη συντριβή όλων των άλλων κομμάτων και του συνόλου
του πληθυσμού, απαγόρευση της ελευθερίας της έκφρασης».⁽²⁶⁾
Και έτσι η επανάσταση εγκαταλείφθηκε.

Και ο Πεστάνια και ο Λεβάλ συμφωνούν ότι ο Λένιν είναι
υπεύθυνος για την εγκαθίδρυση μιας δικτατορίας εδραιωμέ-

νης στην τρομοκρατία, εν αντιθέσει με τη γραμμή που έχει ακολουθήσει η μαρξιστική αριστερά, με την προθυμία της να αθώνει τον Λένιν και τη λενινιστική θεωρία. Με βάση αυτή την ανόητη συγκάλυψη, όλες οι ευθύνες φορτώθηκαν στον Στάλιν: αυτό ήταν το κόλπο που είχε την επιδοκιμασία και του ίδιου του ρωσικού κομμουνιστικού καθεστώτος από τις μέρες του Χρουτσώφ.

Όταν ο Πεστάνια δημοσίευσε τα γραπτά του για τη Ρωσία, το 1924, ο Στάλιν δεν ήταν ακόμη ο κυρίαρχος της κατάστασης, και η περιγραφή του Λένιν από τον Πεστάνια δε μας δίνει το προφίλ ενός ευεργέτη της ανθρωπότητας, αλλά ενός δικτάτορα. Ο Πεστάνια μας δίνει το συνοπτικό ψυχολογικό προφίλ ενός νέου τσάρου, προβάλλοντας, εντονότερα από κάθε άλλο χαρακτηριστικό του, την αυταρχικότητά του. Συγκεκριμένα, σημειώνει: «Υπέτασσε τα πάντα στις αυταρχικές αρχές, στις βολικές νόρμες, στην ομοιομορφία».⁽²⁷⁾ Κατά τη γνώμη του Πεστάνια, ο Λένιν, παραδόξως, είχε έναν τυπικά γερμανικό χαρακτήρα, ο οποίος οδήγησε σε μία τραγική απάτη, από τη στιγμή που ο ρωσικός λαός δεν έφερε καθόλου τα χαρακτηριστικά του δικτάτορά του: «Ο ρωσικός λαός είναι απαθής, αργοκίνητος και απίστευτα νωθρός ακόμη και εν συγκρίσει προς τους Λατίνους (...). Εχθρικός απέναντι στη μέθοδο, στη φόρμουλα, στην πειθαρχία, αφήνει τα πάντα στην τύχη, στη συμπτωματοκτικότητα (...)· τα πάντα που τον χαρακτηρίζουν, η σκέψη του και οι δραστηριότητές του, είναι διαποτισμένα από το μυστικισμό και από την πνευματιστική δυναμοκρατία».⁽²⁸⁾ Εξού και η σκληρότητα της λενινιστικής δικτατορίας: δεν επρόκειτο μόνο για την επιβολή κάποιων πολιτικών αξιών, αλλά και για την επιβολή ενός συστήματος και ενός τρόπου ζωής ριζικά ασύμφωνων με τον ίδιο το χαρακτήρα του λαού. Ο Πεστάνια γράφει: «Ο Λένιν ήταν υποδουλωμένος στην υλιστική αντίληψη της ιστορίας που ο Μαρξ διαμόρφωσε μέσα από

τις έρευνές του. Δεν μπορούσε να επινοήσει καμία άλλη λύση του κοινωνικού ζητήματος, εκτός από το να το περικλείει μέσα σε ένα σύνολο από φόρμουλες και από δογματικούς κανόνες. Καμία σκέψη, καμία βούληση, καμία συμφωνία απόψεων. Όλα αυτά μυρίζουν μπουρζουαζία και δημοκρατία. Παντελής παραμέληση των χαρακτήρων και των ψυχοσυνθέσεων. Στην κοινωνία πρέπει να υπάρχει μία ψυχοσύνθεση, ένας χαρακτήρας, μία βούληση, μία πρωτοβουλία και μία σκέψη. Επομένως, το μυαλό και η καρδιά των περισσότερων ανθρώπων πλεονάζουν. Εκτός από αυτόν τον υποβιβασμό του ανθρώπου, αυτή η επιθυμία για καταστροφή των πιο ευγενών και των πιο ενδόμυχων πτυχών του ανθρώπου δημιουργεί την ηθική διαμάχη, τη σύγκρουση που επρόκειτο να συγκλονίσει βαθύτατα την επαναστατική Ρωσία, δημιουργεί την τραγωδία της επανάστασης».⁽²⁹⁾

Ο Γκαστόν Λεβάλ, από τη μεριά του, είδε ότι η «επιτυχία» του Λένιν δεν οφείλεται σε κάποιο ταλέντο του, αλλά στο ότι ήταν επιτήδειος στις πολιτικές μανούβρες και την υποκρισία. Στα γραπτά του, ανάλογα εάν αυτά γράφθηκαν πριν ή μετά την κατάκτηση της εξουσίας, ανάλογα εάν προορίζονταν για το κόμμα ή για δημοσίευση, ανάλογα με το αν απευθύνονταν σε ένα κοινό αγωνιστών του εξωτερικού ή σε συμπαθούντες, ο Λένιν παρέτασσε διαφορετικά και αντιφατικά επιχειρήματα. Κατά την άποψή του, τα πάντα ήταν έγκυρα, υπό τον όρο ότι τον οδηγούσαν στην εξουσία και συνέβαλαν στην εδραίωσή της. Ο Λεβάλ διέβλεψε ξεκάθαρα ότι η «επιτυχία» του Λένιν οφειλόταν στον μακιαβελικό αμοραλισμό του.

Ευθυγραμμιζόμενος με την άποψη που επρόκειτο να καταστεί μία από τις θεμελιώδεις θέσεις της ελευθεριακής ερμηνείας της ρωσικής επανάστασης, εκφρασμένης πολύ καλά στην Άγνωστη Επανάσταση του Βολίν, ο Λεβάλ υποστηρίζει ότι «ολόκληρος ο σταλινισμός ενυπάρχει στην ουσία του λενινισμού».³⁰

Τελικά, ο Λεβάλ θα προσυπόγραφε τα παρακάτω λόγια του Πεστάνια, που αποτελούν μία αποτίμηση της συμβολής των ελευθεριακών αντιπροσώπων της CNT στην απομάκρυνση από τον κομμουνιστικό ολοκληρωτισμό: «Εμείς πήγαμε στη Ρωσία. Είδαμε πώς λειτουργεί η αποκαλούμενη δικτατορία του προλεταριάτου, είδαμε το λαό να στενάζει κάτω από την πιο στυγερή δικτατορία, να υποφέρει τις πιο τρομερές καταδιώξεις, να υποτάσσεται στην πιο απεχθή εκμετάλλευση. Και ποιος ήταν αυτός που τυραννούσε, περιέπαιζε και εξευτέλιζε το λαό; Η μπουρζουαζία; Όχι· αλλά, ένα κόμμα που αναδείχθηκε από την Επανάσταση και που διεκδικούσε να κυβερνήσει εν ονόματι της πιο χυδαία καταπιεζόμενης τάξης... Δικτατορία του προλεταριάτου; Όχι· αλλά, δικτατορία εκείνων που θεωρούν το προλεταριάτο σαν ένα μουλάρι που μπορεί να υποφέρει τα πάντα αδιαμαρτύρητα και που μπορούν να το καβαλικεύουν με σιγουριά».³¹

§ § §

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(1). Ο Ποζέπ Τέρμες γράφει: «Η Ρωσική Επανάσταση άσκησε σημαντική επίδραση στην CNT, αλλά πρέπει να ειπωθεί ότι αυτή η επίδραση αφορούσε το συναισθηματικό πεδίο και όχι τα πεδία της ιδεολογίας και της τακτικής: εν πάση περιπτώσει, ενδυνάμωσε τη επιθυμία των μελών της Συνομοσπονδίας να πάρουν την εξουσία και να δημιουργήσουν ένα προλεταριακό καθεστώς». Δεν πρέπει να ξεχνάμε, ωστόσο, ότι η κατάληψη της εξουσίας πρέπει να νοείται υπό την ελευθεριακή οπτική γωνία: καταστροφή της κρατικής εξουσίας και αντικατάστασή της από την άμεση, κομμουναλιστική και συνδικαλιστική δημοκρατία. Με αυτή την επιφύλαξη, που ποτέ δεν είναι περιττή, πρέπει να αποδεχθούμε τον ουσιωδώς συναισθηματικό χαρακτήρα της επίδρασης της ρωσικής επανάστασης πάνω στην CNT, όπως ακριβώς τόνισε ο Τέρμες. Βλέπε το άρθρό του Ο Αντίκτυπος της Οκτωβριανής Επανάστασης στην Καταλωνία στο Serra d' Or, Βαρκελώνη, Δεκέμβριος 1967, σελίδα 38.

(2). Ποζέπ Τέρμες, στο ίδιο, σελίδα 38. Εκτός από το αξιόλογο άρθρο του Τέρμες, σημαντικό είναι και το κείμενο του Αντόνιο Μπαρ Η CNT στα κόκκινα χρόνια, εκδόσεις Akal, Μαδρίτη 1981.

(3). Ποζέπ Τέρμες, στο ίδιο, σελίδα 39.

(4). Για μια λεπτομερειακή ανάλυση της στάσης του Κιντανίλια, βλέπε τη βιογραφία του από τον Ραμόν Άλβαρεθ με τον τίτλο Ελεοντέριο Κιντανίλια, εκδόσεις Mexicanos Unidos, Μεξικό 1973.

(5). Σίμο Πιέρα Αναφορά των εμπειριών ενός ηγετικού μέλους της CNT, εκδόσεις Portic, σελίδα 100, Βαρκελώνη 1975.

(6). Ο Πεστάνια αφηγείται τις αντιξοότητες του ταξιδιού του στις πρώτες σελίδες του βιβλίου του Αναφορά προς την Επιτροπή της CNT για τη συμμετοχή στο Δεύτερο Συνέδριο της Τρίτης Διεθνούς του αντιπροσώπου Άνχελ Πεστάνια, εκδόσεις Biblioteca Nueva Senda, Μαδρίτη 1921. Το βιβλίο αυτό του Πεστάνια ανατυπώθηκε με τον τίτλο Συνδικαλιστική Διαδρομή, εκδόσεις Tebas, Μαδρίτη 1974, με εισαγωγή του Αντόνιο Ελόρθα.

(7). Ο Βίκτωρ Σερζ κατέληξε να έχει ο ίδιος προβλήματα με το Κομμουνιστικό Κόμμα. Ο πεθερός του, ένας Ρώσος αναρχικός,

αντιμετώπισε μια οδυνηρή δοκιμασία. Η δοκιμασία αυτή συνέπεσε με την άφιξη στη Ρωσία του Ρουμάνου συγγραφέα Παναίτ Ιστράτι, ο οποίος, απελπισμένος με όσα είδε στο σοσιαλιστικό παράδεισο, έγραψε ένα από τα πρώτα κριτικά βιβλία, που προέρχονταν από την πένα ενός στρατευμένου συγγραφέα. Βλέπε το βιβλίο *Προς την Άλλη Φλόγα*,¹⁹ εκδόσεις Gallimard, Παρίσι 1987, όπου ο Ιστράτι έχει πάρα πολλές πληροφορίες για την περίπτωση του Βίκτωρ Σερζ. Μετά από ένα χρονικό διάστημα στη Σιβηρία, ο Σερζ κατέληξε στο Μεξικό ως εξόριστος, όπου δημοσίευσε το σημαντικό βιβλίο του *Αναμνήσεις ενός Επαναστάτη*, εκδόσεις El Caballito, Μεξικό 1973.

(8). Βίκτωρ Σερζ *Αναμνήσεις ενός Επαναστάτη*, σελ. 124, εκδόσεις El Caballito, Μεξικό 1973.

(9). Άνχελ Πεστάνια *Αναφορά για τη διαμονή μου στην ΕΣΣΔ*, σελίδες 29 και 30, εκδόσεις Zero, Μαδρίτη 1968.

(10). Άνχελ Πεστάνια *Αναφορά για τη διαμονή μου στην ΕΣΣΔ*, σελίδα 35.

(11). Άνχελ Πεστάνια *Συνδικαλιστική Διαδρομή*, σελίδα 490, εκδόσεις El Tebas, Μαδρίτη 1974.

(12). Παρατίθεται από τον Αντρέ Σαμπορίτ²⁰ σε άρθρα του όπου ασκεί κριτική στον Πείρατς.²¹ Περιλαμβάνεται στο έργο του Πείρατς *Μορφές του Ισπανικού Ελευθεριακού Κινήματος*, σελίδα 148, εκδόσεις Picazo, Βαρκελώνη 1978.

(13). Αναφέρεται από τον Άνχελ Μαρία ντε Λέρα στο βιβλίο του Πεστάνια: *Προσωπογραφία ενός αναρχικού*, σελίδα 155, εκδόσεις Argos Vergara, Βαρκελώνη 1978.

(14). Βίκτωρ Σερζ *Αναμνήσεις ενός Επαναστάτη*, σελίδα 137.

(15). Και τα δύο κείμενα δημοσιεύτηκαν από τις εκδόσεις Nueva Senda της Μαδρίτης, χρονολογημένα από τον Πεστάνια το 1924 (η έκδοση δεν κάνει καμία αναφορά στη χρονολογία). Το 1968, οι εκδόσεις ZYX της Μαδρίτης δημοσίευσαν δύο φυλλάδια του Πεστάνια: *Αναφορά για τη διαμονή μου στην ΕΣΣΔ* και *Κρίσεις και Σκέψεις Περί της Τρίτης Διεθνούς*. Μολονότι πολλοί νομίζουν ότι αυτά τα δύο κείμενα είναι τα δύο βιβλία του με το τίτλο *70 μέρες*, αυτά αποτελούν, στην πραγματικότητα, δύο μέρη της *Αναφοράς του προς την Εθνική Επιτροπή της CNT* [βλέπε τις σημειώσεις (6) και (9)].

Από τα βιβλία του υπάρχει και μία άλλη έκδοση που αναφέρεται στην ΕΣΣΔ, με τον τίτλο *Αυτά που σκέπτομαι (70 μέρες στην ΕΣΣΔ)*, εκδόσεις Danciel, Μαδρίτη 1976.

(16). Πείρατς *Μορφές του ισπανικού ελευθεριακού κινήματος*, σελίδα 121, εκδόσεις Picazo, Βαρκελώνη 1978.

(17). Μολονότι τα κείμενα των Ισπανών αναρχοσυνδικαλιστών ευρέως κάνουν λόγο για την Ολομέλεια της Λέριδα, ο Μαουρίν, που συμμετείχε σ' αυτήν την Ολομέλεια, μας διαβεβαιώνει ότι αυτή έλαβε χώρα στη Βαρκελώνη. Επίσης, έχουν εγερθεί αμφισβητήσεις για την οργανωτική νομιμότητα αυτής της Ολομέλειας, αλλά φαίνεται ότι ήταν τόσο νόμιμη από οργανωτικής απόψεως όσο το επέτρεπαν οι συνθήκες. Έτσι, δεν υπήρξε τίποτε ανώμαλο, όπως υποστηρίζει ο Λεβάλ, γύρω από την οργάνωση της Ολομέλειας. Βλέπε το άρθρο του Χαβιέρ Πανιάγουα *Όσα είδε ο Γκαστόν Λεβάλ στη σοβιετική Ρωσία το 1921*, σελίδες 202 και 203, εκδόσεις Ariel, Βαρκελώνη 1974. Και για τη συμβολή του Λεβάλ στη διαμάχη του Πείρατς με τον Σαμπορίτ, βλέπε στο ίδιο βιβλίο, σελίδες 155 και 156.

(18). Ο Γκαστόν Λεβάλ έγραψε ορισμένα βιβλία που περιγράφουν τη διαμονή του στην ΕΣΣΔ. Βλέπε το άρθρό του Λένιν: *Νεκροθάφτης της Ρώσικης Επανάστασης*, δημοσιευμένο στην ισπανική γλώσσα από το περιοδικό *Reconstruir* του Μπουένος Άιρες το 1970 και επαναδημοσιευμένο υπό μορφή φυλλαδίου στο Μεξικό, αχρονολόγητο (1984). Ο Χαβιέρ Πανιάγουα περιλαμβάνει μαζί με το άρθρο που αναφέραμε παραπάνω ένα εκτενές παράρτημα με κείμενα που του έστειλε προσωπικά ο Λεβάλ. Ένα τμήμα τους δημοσιεύθηκε από τον Ντανιέλ Γκερέν στην ανθολογία του *Ούτε Θεός ούτε Αφέντης*, εκδόσεις Campo Abierto, Μαδρίτη, 1977, δεύτερος τόμος, σελίδες 212 έως 221.

(19). Μαουρίν *Η CNT και η Τρίτη Διεθνής*. Κείμενο που περιλαμβάνεται στο βιβλίο του Χαβιέρ Πανιάγουα *Όσα είδε ο Γκαστόν Λεβάλ στη σοβιετική Ρωσία το 1921*, σελίδα 203.

(20). Ρούντολφ Ρόκερ *Επανάσταση και αντίδραση*, σελίδα 399, εκδόσεις Cajica, Μεξικό 1967.

(21). Ο Μαξίμωφ είναι ένας αναρχοσυνδικαλιστής που έγραψε ένα βιβλίο καταδικαστικό της κομμουνιστικής κυριαρχίας, με τον

τίτλο *Η γκιλοτίνα εν δράσει: 20 χρόνια τρόμου στη Ρωσία*, Σικάγο, 1940. Ο Παρτσούκ είναι μία από τις ηγετικές φυσιογνωμίες της Κομμούνας της Κροστάνδης, και το 1923 έγραψε ένα βιβλίο όπου περιγράφει τα γεγονότα όπως τα είδε ως αυτόπτης μάρτυρας. Ο Βολίν όπως αναφέραμε, έγραψε το καλύτερο κριτικό βιβλίο για τη Ρωσική Επανάσταση,²³ με τον τίτλο *Η Άγνωστη Επανάσταση*, που δημοσιεύθηκε μετά το θάνατό του (η πιο πρόσφατη έκδοσή του στην ισπανική γλώσσα έγινε από τις εκδόσεις Mexicanos Unidos, 1985).

(22). Αηδιασμένος από τη σκληρότητα της κατάστασης στην κομμουνιστική φυλακή, ο Λεβάλ σχολίασε: «Θυμάμαι ότι στην Ισπανία του Αλφόνσου 13ου, απ' όπου πήγα στην ΕΣΣΔ, και κατά τη διάρκεια μιας από τις πιο φοβερές περιόδους καταστολής που γνώρισε η χώρα, αν εξαιρέσουμε τη φρανκική περίοδο, κάποιος μπορούσε να επισκέπτεται τους φυλακισμένους, εκτός από αυτούς που κρατούνταν μυστικά. Οι φίλοι μου με επισκέφθηκαν στη φυλακή Μοδέλο της Βαλένθια και σε μία άλλη φυλακή της Βαρκελώνης, χωρίς δυσκολία. Αυτοί χρειάστηκαν απλώς να με ζητήσουν κατά τη διάρκεια του επισκεπτηρίου και οι δεσμοφύλακες με πήγαν αμέσως στην ειδική αίθουσα για τους επισκέπτες. Στις πόλεις από τις οποίες πέρασα κατόπιν, πάντοτε επισκεπτόμουν τους φυλακισμένους συντρόφους μου. Στη Ρωσία του Λένιν και του Τρότσκι κάτι τέτοιο δεν ήταν δυνατό». Βλέπε Γκαστόν Λεβάλ *Οι φυλακισμένοι αναρχικοί* (1921), στο βιβλίο του Ντανιέλ Γκερέν *Ούτε Θεός ούτε Αφέντης*, σελίδα 214, δεύτερος τόμος, εκδόσεις Campo Abierto, Μαδρίτη 1977.

(23). Βίκτωρ Σερζ *Αναμνήσεις ενός Επαναστάτη*, σελίδα 170.

(24). Ντιέγο Ιδάλγο *Ένας Ισπανός συμβολαιογράφος στη Ρωσία*, εκδόσεις Alianza, Μαδρίτη, 1985.

(25). Άνχελ Πεστάνια *Αυτά που σκέπτομαι (70 μέρες στη Ρωσία)*, σελίδα 167, εκδόσεις Dopesel, Μαδρίτη 1976.

(26). Γκαστόν Λεβάλ *Λένιν: Νεκροθάφτης της Ρωσικής Επανάστασης*, Μεξικό, χρονολόγητο (1984), σελίδα 19.

(27). Άνχελ Πεστάνια *Συνδικαλιστική Διαδρομή*, σελίδα 225.

(28). Άνχελ Πεστάνια *Συνδικαλιστική Διαδρομή*, σελίδα 225.

(29). Άνχελ Πεστάνια *Συνδικαλιστική Διαδρομή*, σελίδα 231.

(30). Γκαστόν Λεβάλ *Οι φυλακισμένοι αναρχικοί*, στο βιβλίο του

Ντανιέλ Γκερέν *Ούτε Θεός ούτε Αφέντης*, σελίδα 23, δεύτερος τόμος, εκδόσεις Campo Abierto, Μαδρίτη 1977.

(31). Άνχελ Πεστάνια *Συνδικαλιστική Διαδρομή*, σελίδα 10.

§ § §

1. **Εργατική Αλληλεγγύη** (Solidaridad Obrera): η καθημερινή εφημερίδα της CNT στη Βαρκελώνη, μετά την ίδρυση της CNT (1910). Εδώ ο συγγραφέας δεν αναφέρεται στην εφημερίδα αλλά στην οργάνωση που είχε την ίδια ονομασία. Συγκεκριμένα: Το αναρχικό εργατικό κίνημα στην Ισπανία συγκροτήθηκε οργανωτικά ως τμήμα της Διεθνούς Ένωσης Εργαζομένων, το 1869, με την ονομασία «Ισπανική Περιφερειακή Ομοσπονδία». Από το 1881 μέχρι το 1889 μετονομάστηκε σε «Ομοσπονδία των Εργατών της Ισπανίας», από το 1889 μέχρι το 1896 «Σύμφωνο για την Ενότητα και την Αλληλεγγύη», και από το 1904 μέχρι το 1909 σε «Εργατική Αλληλεγγύη». Επίσης, πριν την ίδρυση της CNT, από το 1907 εκδιδόταν από τον Χοσέ Πρατ και τον Ανσέλμο Λορένθο η εβδομαδιαία εφημερίδα «Εργατική Αλληλεγγύη».

2. **Λερρουιστές**: οπαδοί του Αλεχάντρο Λερού, ηγέτη του Ισπανικού Ριζοσπαστικού Κόμματος, που αργότερα, στο διάστημα 1933-1935, διετέλεσε πρόεδρος 4 κυβερνήσεων.

3. **Ρεπουμπλικάνοι**: πρόκειται για τη «Δημοκρατική Αριστερά της Καταλωνίας», το κόμμα των αριστερών εθνικιστών, που ιδρύθηκε το 1931.

4. **Σοσιαλιστές του κόμματος**: πρόκειται για το «Εργατικό Σοσιαλιστικό Κόμμα Ισπανίας (PSOE: Partido Socialista Obrero Español), που ιδρύθηκε το 1879.

5. **Φεντερίκο Ουράλες**: ψευδώνυμο του Χουάν Μοντσένυ, πατέρα της Φεντερίκα Μοντσένυ, της αναρχικής Υπουργού Υγείας στην κυβέρνηση του Λάργκο Καμπαλέρο. Ο Φεντερίκο Ουράλες ήταν βαρελάς στο επάγγελμα, φυλακίστηκε για την αναρχική του δράση και μετά εξόριστηκε στην Αγγλία και τη Γαλλία. Όταν επέστρεψε παράνομα στην Ισπανία, δραστηριοποιήθηκε κυρίως στον αναρχικό εκδοτικό τομέα. Είναι ιδρυτής της «Λευκής Επιθεώρησης» και της καθημερινής εφημερίδας «Γη και Ελευθερία».

6. **Χοσέ Πρατ**: αναρχικός, μέλος της ομάδας «Γη και Ελευθερία».

7. **Ερόλες Διονίσιο:** αναρχικός που πέρασε πολλά χρόνια της ζωής του, πριν το 1936, στις φυλακές. Το 1936-39 κατείχε υψηλή θέση στην αστυνομία της Βαρκελώνης. Κατά τα γεγονότα του Μάη του 1937 ήταν ένας από αυτούς που στάλθηκαν ως αντιπρόσωποι των Επιτροπών Άμυνας της CNT-FAI στο Τηλεφωνικό Κέντρο για να πείσουν τους σταλινικούς εισβολείς να αποχωρήσουν (βλέπε σελίδα 39 του έργου του Αουγκουστίν Σούχου *Οι μάχες του Μάη του 1937 στην επαναστατημένη Βαρκελώνη*, εκδόσεις Άρδην, 1996). Μετά τη νίκη του Φράνκο χάθηκαν τα ίχνη του στην εξορία, όπου πιθανώς δολοφονήθηκε από πράκτορες του Φράνκο.

8. **Κιντανίλια Ελεουτέριο:** συνδικαλιστής από τις Αστουρίες, ένας από τους καλύτερους ρήτορες της CNT. Ας σημειώσουμε ότι στο ίδιο Συνέδριο της Μαδρίτης (1919), ο Κιντανίλια, παράλληλα με την αντίθεσή του στον επικρατούντα ενθουσιασμό υπέρ της σύνδεσης με την Τρίτη Διεθνή, πρότεινε το συνασπισμό της CNT με την UGT (Unión General de Trabajadores: Γενική Ένωση Εργατών), το συνδικάτο των σοσιαλιστών που ιδρύθηκε το 1888, πρόταση που απορρίφθηκε.

9. **Μανουέλ Μπουενακάσα:** αναρχικός από την Αραγωνία, εκδότης της εφημερίδας *Ο Παραγωγός* και συγγραφέας του έργου *Ιστορία του Ισπανικού Εργατικού Κινήματος 1888-1928*.

10. **Εουσέμπιο Κάρμπο:** εξόριστος σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του Πρίμο ντε Ριβέρα, μέλος της Γραμματείας της ΑΙΤ, και εκδότης της εφημερίδας *Εργατική Αλληλεγγύη*.

11. **Αρλάντις Ιλάριο:** μέλος της CNT. Η συμπεριφορά του κατά το Συνέδριο της Τρίτης Διεθνούς το 1921, όπου παρέστη ως μέλος της δεύτερης αντιπροσωπείας της CNT, καταδικάστηκε από τη Συνδιάσκεψη της CNT στη Σαραγόσα το 1922. Αργότερα, προσχώρησε ανοιχτά στο Κομμουνιστικό Κόμμα.

12. **Σαλβαδόρ Σέγι:** ένα από τα ιδρυτικά μέλη της CNT και ένας από τους μετέπειτα ηγέτες και οργανωτές της. Στόχος πολλών δολοφονικών επιθέσεων από τους πιστολέρος, από τους οποίους τελικά δολοφονήθηκε το 1923.

13. Πρόκειται για μία από τις πιο καλά οργανωμένες απεργίες

που έγινε στη Βαρκελώνη, το Φεβρουάριο του 1919, στην πανίχυρη επιχείρηση παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας *Λα Καναδιένσε* (La Canadiense).

14. Ο συγγραφέας αναφέρεται σε μία συγκέντρωση που είχε γίνει στο χώρο της αρένας των ταυρομαχιών (*Las Arenas*), όπου οι εργάτες ετοιμάζονταν να επιτεθούν στις φυλακές του Φρουρίου Μονζουίκ για να απελευθερώσουν τους φυλακισμένους. Ο Σέγι με το λόγο του κατάφερε να τους πείσει να μην επιτεθούν, φοβούμενος μια σφαγή των εργατών από τις αρχές.

15. **Λαϊρέτ Φρανθίσκο:** Καταλανός πολιτικός, δικηγόρος της CNT, ένα από τα πρώτα θύματα των πιστολέρος.

16. **Κομπάνυς Λουίς:** δικηγόρος της CNT, που αργότερα έγινε πρόεδρος της Καταλανικής Κυβέρνησης στις καταλανικές εκλογές του Ιανουαρίου του 1934. Μετά τη νίκη του Φράνκο έφυγε στη Γαλλία, όπου συνελήφθη από την Γκεστάπο, κατά τη διάρκεια του καθεστώτος Βισύ, και παραδόθηκε στην Ισπανία του Φράνκο, όπου και δολοφονήθηκε στις φυλακές του Φρουρίου Μονζουίκ.

17. **Κεμάδες Σαλβαδόρ:** μέλος της CNT και διακεκριμένος δημοσιογράφος. Αργότερα προσχώρησε στη «Δημοκρατική Αριστερά της Καταλωνίας».

18. **Το Δεύτερο Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς** άρχισε τις εργασίες του στις 21 Ιουλίου και τελείωσε στις 6 Αυγούστου του 1920.

19. **Προς την άλλη φλόγα:** το βιβλίο έχει εκδοθεί και στην ελληνική γλώσσα (Εκδόσεις Κάλβος, μετάφραση Κώστας Κριτσίνης, 1987). Ο Παναΐτ Ιστράτι επισκέφθηκε την ΕΣΣΔ το 1927 για τα δεκάχρονα από τον Οκτώβρη του 1917, διαπίστωσε την εκμετάλλευση και την καταπίεση, τις οποίες κατήγγειλε δημόσια με το εν λόγω βιβλίο του, που περιλαμβάνει 3 κείμενα. Το τρίτο κείμενο αναφέρεται στην υπόθεση Ρουσακώφ, τον πεθερό του Βίκτωρ Σερζ.

20. **Σαμπορίτ Αντρέ:** σοσιαλιστής που φυλακίστηκε ως ένας από τους ηγέτες της απεργίας του 1917 στην επιχείρηση παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας *Λα Καναδιένσε*. Στις επόμενες εκλογές βγήκε από τη φυλακή, αφού εξελέγη βουλευτής με το Σοσιαλιστικό Κόμμα.

21. **Πείρατς Χοσέ:** μέλος της *Ελευθεριακής Νεολαίας* από 14ων

χρονών. Από το 1937 μέχρι το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου συμμετείχε στην 26η Μεραρχία (Πρώην Φάλαγγα Ντουρούτι). Μετά τη νίκη του Φράνκο έζησε σε διάφορες χώρες της Νότιας Αμερικής (Άγιος Δομίνικος, Εκουαδόρ, Παναμάς, Βενεζουέλα) και το 1947 πήγε στη Γαλλία. Μέλος της Εξόριστης CNT στη Γαλλία, έγινε δύο φορές Γενικός Γραμματέας της. Από τα σημαντικότερα έργα του είναι το τρίτομο (1.100 σελίδες) *Η CNT στην Ισπανική Επανάσταση*, που πρωτοεκδόθηκε από την Εξόριστη CNT στην Τουλούζη (1951-53).

22. Η Εργατική Αντιπολίτευση διαλύθηκε βάσει της απόφασης του 10ου Συνεδρίου του Κομμουνιστικού Κόμματος (8 έως 16 Μαρτίου 1921) για την απαγόρευση κάθε οργανωμένης τάσης.

23. Στην ελληνική γλώσσα εκδόθηκε από τη Διεθνή Βιβλιοθήκη σε μετάφραση Σεραφείμ Ζάκκα: Α' τόμος *Από το 1905 ίσαμε τον Οχτώβρη*, (1975), Β' Τόμος *Μπολσεβικισμός και Αναρχία*.

24. Διεθνής Ένωση Εργαζομένων: δημιουργήθηκε στο συνέδριο του Βερολίνου που διεξήχθη από τις 25 Δεκεμβρίου του 1922 μέχρι τις 2 Ιανουαρίου του 1923.

25. Το Ενοποιημένο Μαρξιστικό Εργατικό Κόμμα (POUM: Partido Obrero de Unificación Marxista) ιδρύθηκε το 1935.

26. Το Ισπανικό Κομμουνιστικό Κόμμα (PCE: Partido Comunista Español) ιδρύθηκε το 1921.

27. Πρόκειται για το έργο του Γκαστόν Λεβάλ *Ελευθεριακή Ισπανία 1936-39*, που εκδόθηκε στο Παρίσι το 1971. Τμήματα από αυτό το βιβλίο περιλαμβάνονται στο βιβλίο του Σαμ Ντόλγκοφ *Αναρχικές Κολλεκτίβες. Η Εργατική Αυτοδιεύθυνση στην Ισπανική Επανάσταση*, εκδόσεις Διεθνής Βιβλιοθήκη.

28. Ένα από τα πιο αξιόλογα περιοδικά, που εξέδιδε ο Γκαστόν Λεβάλ στη Γαλλία, ήταν τα *Τετράδια του Ελευθεριακού Ανθρωπισμού*.

§ § §

**ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΚΛΙΓΚΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΙΟΡΕΝΣ
ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΜΠΛΕΡΤΑ ΣΕΛΙΜΑΝΛΛΑΡΗ
ΔΙΟΡΘΩΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΒΑΣΩ ΤΖΑΝΗ
ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΟΝ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΚΑΚΑΛΕΤΡΗ
ΦΙΛΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΚΑΙ ΜΟΝΤΑΡΙΣΤΗΚΑΝ ΑΠΟ
ΤΗΝ «70X100»
ΕΚΤΥΠΩΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΗΝ
«ΗΛΙΟΤΥΠΟ ΑΕΒΕΕ»
ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΗΝ
«Θ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ - Π. ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΣ Ο.Ε.»
ΤΟΝ ΙΟΥΛΙΟ ΤΟΥ 2005**